

Saimaan ammattikorkeakoulu
Sosiaali- ja terveysala Lappeenranta
Sosiaalialan koulutusohjelma

Iida Rui, Susanna Silver ja Mirja Uuksulainen

TUETTAVIEN PERHEIDEN KOKEMUKSIA TUKIPERHETOIMINNASTA ETELÄ-KARJALAN SOSIAALI- JA TERVEYSPIIRIN ALUEELLA

Opinnäytetyö 2011

TIIVISTELMÄ

Iida Rui, Susanna Silver ja Mirja Uuksulainen

Tuettavien perheiden kokemuksia tukiperhetoiminnasta Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystieteiden alueella, 50 sivua, 3 liitettä

Saimaan ammattikorkeakoulu, Lappeenranta

Sosiaali- ja terveysala, Sosiaalialan koulutusohjelma

Opinnäytetyö, 2011

Ohjaajat: Lehtori Outi Kokko-Muhonen, Saimaan ammattikorkeakoulu

Sijaishuollon ohjaaja Ulla Inki-Gilabert, Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystieteiden alue

Opinnäytetyön tarkoituksena oli saada tietoa ja palautetta tuettavien perheiden vanhemmilta siitä, minkälaisia kokemuksia heillä oli tukiperhetoiminnasta ja oli-ko tällainen tukimuoto perheelle oikea. Työn tavoitteena oli kerätä kokemuksia tukiperhetoiminnasta Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystieteiden alueella haastat-lemalla tuettavien perheiden vanhempia.

Tukiperhetoiminta on yksi lastensuojelun avohuollon tukitoimista, jonka tarkoi-tuksena on tukea ja edistää lapsen kehitystä ja vanhempien sekä muiden kas-vattajien kasvatustyötä. Tuettavan perheen lapset vierailevat tukiperheessä so-vituin väliajoin.

Tutkimusmenetelmä oli kvalitatiivinen, eli laadullinen, ja tutkimus toteutettiin teemahaastattelua käyttäen. Menetelmäksi valittiin kvalitatiivinen tutkimus, kos-ka se sopi parhaiten käytettäväksi tutkimuksessa, jossa tutkittiin määrällisesti pientä joukkoa ihmisiä. Haastattelutyypiksi valikoitui teemahaastattelu, koska sen avulla saatiin yksityiskohtaisempaa tietoa perheiden kokemuksista. Tutki-mukseen osallistui kuusi perhettä.

Tutkimuksen tuloksista voidaan todeta, että tukiperhetoiminta on hyödyllinen tukimuoto tuettaville perheille ja se vaikuttaa koko perheeseen positiivisella ta-valla. Tukiperhetoiminnan avulla perheen vanhemmat saavat aikaa itselleen ja tukea vanhemmuuteensa. Lapset saavat tukiperheestä pysyviä ja perheen ul-kopuolisia kontakteja, ja he oppivat samalla sosiaalisen elämän taitoja. Tuetta-vien perheiden sosiaalinen verkosto on kapea tai se saattaa puuttua kokonaan, joten perheet pitävät tukiperhetoimintaa erittäin tärkeänä tukimuotona. Haasta-teltavat perheet kokevat tukiperhetoiminnan heille oikeanlaiseksi tukimuodoksi, sillä se vastaa perheiden tarpeisiin hyvin. Tuloksista ilmenee myös, että tuki-perhetoimintaa tulisi kehittää yksilöllisempään suuntaan perheiden tarpeita vas-taaviksi. Uusia tukiperheitä toivotaan mukaan toimintaan, jotta perheiden ei tar-vitsisi jonottaa tukiperhettä niin pitkään kuin mitä he tällä hetkellä jonottavat.

Asiasanat: perhe, lapsuus, lastensuojelu, avohuolto, tukiperhetoiminta

ABSTRACT

Iida Rui, Susanna Silver and Mirja Uuksulainen

Experiences of the families about support-family services, 50 pages, 3 appendices

Saimaa University of Applied Sciences, Lappeenranta

Health Care and Social Services, Degree Program in Social Services

Bachelor's Thesis, 2011

Instructors: Senior Lecturer Outi Kokko-Muhonen, Saimaa University of Applied Sciences

Out-of-Home Care Case Worker Ulla Inki-Gilabert, South Karelia District of Social and Health Services

The objective of the thesis was to gather information and feedback from the parents in the supported families about their experiences and whether this form of support was suitable for the family. The aim was to accumulate families' experiences about the support-family services in the region of the South Karelia District of Social and Health Services by interviewing the parents in the families that had received services.

Support-family services are a measure of support in the welfare system, the purpose of which is to support and encourage children's development, as well as the collaboration of parents and other educators in the childrearing process. The children of the supported families visit the support-family at regular intervals.

The research method was qualitative and the study was carried out using theme interviews. The qualitative method was chosen as it suits best a study where the number of interviewees is relatively small, and in this case, 6. Theme interview was used as it allows the gathering of more detailed information about the families' experiences.

The results of the study reveal that support-family services are a useful form of support for these families, and it has a positive impact on the whole family. Support-family services are valuable for parents as they have more time for themselves when the children are visiting the support-family, and they gain support for their parenthood skills. The children benefit as they get permanent social contacts outside their own family while learning social skills. The social network of the supported families is often weak or even non-existent, so the families regard the support-family services as being extremely important. The families interviewed consider the support-family services as a suitable form of support as it responds well to their needs. The outcome also shows that the support-family services should be developed to better meet the unique needs of each family. In addition, more support-families are needed, so that the families needing help would not have to wait a long time.

Keywords: Childhood, Child Protection, Family, Open Welfare, Support-family Services

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO.....	5
2	PERHEET, VARHAINEN LAPSUUS JA VANHEMMUUDEN TUKEMINEN.....	6
2.1	Perhe.....	6
2.2	Varhainen lapsuus.....	8
2.2.1	Kiintymyssuhteet varhaislapsuudessa.....	9
2.3	Vanhemmuus.....	12
2.4	Perheiden ja vanhemmuuden tukeminen.....	13
3	TUKIPERHETOIMINTA OSANA LASTENSUOJELUA.....	15
3.1	Lastensuojelun asiakkuus.....	16
3.2	Avohuollon tukitoimet.....	17
3.3	Aikaisemmat tutkimukset.....	18
4	TUKIPERHETOIMINNAN TYÖMALLI ETELÄ-KARJALAN SOSIAALI- JATERVEYSPIIRIN ALUEELLA.....	19
4.1	Tukiperhetoiminta Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystieteiden alueella.....	19
4.2	Miten tulla tuettavaksi perheeksi?.....	20
4.3	Miten tulla tukiperheeksi?.....	21
4.4	Tukiperhetoiminnan työmalli.....	22
5	OPINNÄYTETYÖN TAVOITTEET JA TOTEUTUS.....	24
5.1	Aiheen valinta.....	24
5.2	Tutkimuksen tavoitteet ja kohderyhmä.....	24
5.3	Tutkimusmenetelmät.....	25
5.3.1	Kvalitatiivinen tutkimus.....	25
5.3.2	Teemahaastattelu.....	26
5.4	Opinnäytetyöhön liittyvät eettiset näkökohdat.....	27
5.5	Tutkimuksen toteutus.....	28
5.6	Aineiston analysointi.....	28
6	OPINNÄYTETYÖN TULOKSET.....	29
6.1	Taustatietoja haastateltavista.....	29
6.2	Tukiperhesuhteen alkaminen.....	30
6.3	Tukiperhesuhteessa oleminen.....	31
6.4	Tukiperhesuhteen tämänhetkinen tilanne.....	33
6.5	Palautteet ja toiveet.....	35
6.5.1	Myönteiset kokemukset.....	35
6.5.2	Kielteiset kokemukset.....	35
6.5.3	Kehittämisasiideat.....	36
6.5.4	Toiveet.....	37
7	POHDINTA.....	38
	LÄHTEET.....	45

LIITTEET

LIITE 1 Tutkimuslupa

LIITE 2 Saatekirje

LIITE 3 Haastattelurunko

1 JOHDANTO

Lastensuojelun tarve on kasvanut viime aikoina ja huostaanotot ovat lisääntyneet huomattavasti. Lastensuojelun avohuollon tukitoimilla pyritään ehkäisemään huostaanottojen määrää ja tukemaan perheitä. Tukiperhetoiminta on yksi lastensuojelun avohuollon tukitoimista, ja sen tarkoituksena on haasteellisessa elämäntilanteessa olevien lasten ja perheiden tukeminen.

Opinnäytetyön tavoitteena on kerätä kokemuksia tukiperhetoiminnasta Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystieteiden alueella haastatteleamalla tuettavien perheiden vanhempia. Tuettavilla perheillä tarkoitetaan lastensuojelun avohuollon asiakkaita. Tukiperhetoiminta on tarpeellista silloin, kun lapsen vanhempien voimavarat eivät riitä, ja kun lähipiiriä ei ole. Silloin perhe tarvitsee ulkopuolelta tulevaa apua arjessa jaksamiseen. Tutkimuksen tarkoituksena on saada tietoa ja palautetta lasten vanhemmilta siitä, minkälaisia kokemuksia heillä on tukiperhetoiminnasta ja onko tukiperhetoiminta ollut heille oikea tukimuoto. Tutkimuksesta saatavaa tietoa voidaan myös hyödyntää työntekijöiden ja tukiperheiden koulutuksessa sekä tukiperhetoiminnan kehittämisessä.

Opinnäytetyön teorialuvut käsittelevät perheitä ja niiden rakennemuutosta, vanhemmuutta ja sen tukemista sekä varhaista lapsuutta ja kiintymyssuhteita. Varhaisessa lapsuudessa muodostuneet kiintymyssuhteet vaikuttavat lapsen myöhempään elämään. Tukiperhetoiminnan avulla lapsella on mahdollisuus luoda tärkeitä kiintymyssuhteita oman perheen lisäksi. Tutkittaessa tukiperhetoimintaa perheet sekä lasten ja vanhempien tukeminen ovat keskeisessä asemassa. Työssä tarkastellaan myös lastensuojelulakia ja tukiperhetoimintaa osana lastensuojelua sekä tukiperhetoiminnan työmallia. Teorialuvut selventävät tukiperhetoimintaan liittyviä käsitteitä sekä käsityksiä siitä, minkä vuoksi tukiperhetoiminta on tärkeää.

Aihetta on tärkeää tutkia, koska tukiperhetoiminnasta tiedetään vain vähän. Tukiperhetoimintaa tulisi saada näkyvämmäksi, jotta uusia tukiperheitä saataisiin mukaan toimintaan ja tukea tarvitsevat perheet osaisivat hakea apua riittävän

ajoissa. Perheiden ongelmat ovat moninaistuneet, minkä vuoksi on entistä tärkeämpää korostaa varhaista puuttumista sekä ennaltaehkäisevien palvelujen merkitystä lastensuojelussa.

Opinnäytetyö on työelämälähtöinen ja työelämäedustajana toimii Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystieteiden sijaishuollon yksikkö. Opinnäytetyön aiheena on tukiperhetoiminta, koska tekijät ovat kiinnostuneet varhaiskasvatuksesta, lastensuojelusta ja perhetyöstä.

2 PERHEET, VARHAINEN LAPSUUS JA VANHEMMUUDEN TUKEMINEN

2.1 Perhe

Suomen ensimmäisen tietosanakirjan mukaan sana perhe määriteltiin pienoisyhteiskunnaksi, jonka muodostavat isä, äiti ja lapset. Perheen perustehtäväksi määriteltiin jälkipolvien hoivaaminen ja kasvattaminen. Aikaisemmin uskottiin, että elinikäinen avioliitto takaa lapsille parhaat mahdolliset kehittymisedellytykset. (Hämäläinen & Kangas 2010, 7.) Maatalousyhteiskunnassa perheet olivat suuria, usean sukupolven yhteisöjä, jossa lapset hoidettiin yhteisön sisällä. Kaupungistuminen vaikutti perheiden pienenemiseen ja erilaisten yhteiskunnan tukipalveluiden kehittymiseen. Kehitys ei ole ollut huono asia, mutta siinä on ollut myös huonot puolensa. Hyvinvointivaltio tarjoaa palvelujaan, mutta se asettaa myös odotuksia siitä, millainen hyvän perheen, vanhemman ja lapsen tulisi olla. Odotukset ovat usein ristiriidassa todellisuuden kanssa ja aiheuttavat vanhemmissa riittämättömyyden tunteita. (Peltonen 2004, 91–92.)

Nykyään perhe voidaan määritellä monella eri tavalla. Perheen voivat muodostaa esimerkiksi yhdessä asuvat avio- tai avoliitossa olevat tai parisuhteensa rekisteröineet henkilöt ja heidän lapsensa. Perheeksi luetaan myös toinen vanhempi lapsineen, avio- tai avoliitossa olevat henkilöt sekä parisuhteensa rekisteröineet parit, joilla ei ole lapsia. (Tilastokeskus 2010.)

Perheet voidaan jakaa erilaisiin perhetyyppeihin sen perusteella, keitä perheeseen kuuluu. Tänä päivänä yleisimpiä perhetyyppejä ovat ydinperhe, yksinhuoltajaperhe ja uusperhe. Ydinperheeksi kutsutaan perhettä, jossa biologiset vanhemmat ja lapset asuvat yhdessä. Monille ydinperhe tarkoittaa oikeaa perheen käsitettä. Yksinhuoltajaperheeseen kuuluu toinen vanhemmista ja lapset. Yleisin syy yksinhuoltajuuteen nykypäivänä on avo- tai avioerot. Uusperheen muodostavat alle 18-vuotiaat lapset, lapsen toinen biologinen vanhempi ja biologisen vanhemman uusi puoliso. Perheeseen voi myös kuulua lapsen biologisen vanhemman ja tämän uuden puolison yhteiset lapset. (Vilen, Vihunen, Vartiainen, Siven, Neuvonen & Kurvinen 2006, 55.)

Perhesuhteet ovat muuttuneet yhteiskunnallisten muutosten myötä. Muutoksia ovat esimerkiksi syntyvyyden laskeminen, perheiden lapsiluvun pientyminen, perhemuotojen moninaistuminen ja avoliittojen sekä avioerojen yleistyminen. Uusperheistä on tullut tavallinen perhemuoto, ja yksinhuoltajaperheiden määrä on huomattavasti lisääntynyt, ja lisäksi samaa sukupuolta olevien parisuhteet on useissa maissa virallisesti rekisteröity. Myös perheiden sisäinen työnjako on muuttunut naisten ja pienten lasten äitien työssäkäynnin yleistyttyä. Nykyaikaisessa yhteiskunnassa korostetaan samanaikaisesti ankaraa työetiikkaa ja perhearvoja. Nämä arvot ovat keskenään ristiriidassa, ja niiden yhteensovittaminen on hankalaa. Perhe-elämän ja työn yhteensovittaminen ei suju aina ongelmitta, eikä hyvää lapsuutta tukeva perhepolitiikka ole siten mikään itsestäänselvyys. (Takala 2005, 7, 20.)

Kotia pidetään turvapaikkana ja yksityiselämän keskuksena, jossa jokainen saa olla oma itsensä tai näin ainakin oletetaan. Perhe on ihmisen tärkein voimavara, ja sen keskeisiä tehtäviä ovat esimerkiksi arvojen välittäminen sukupolvelta toiselle, tunne-elämän hoitaminen ja vahvistaminen sekä ihmissuhdetaitojen ja yhdessäelämisen opetteleminen. Lapselle perhe on oppi- ja kasvuympäristö, josta hän saa valmiuksia toimia erilaisissa tilanteissa ja samalla omaksuu sosiaalisen elämän pelisääntöjä. Perheessä lapsi ymmärtää, että ryhmään kuuluminen on tärkeää ja että jokaisella ryhmällä on omat sääntönsä ja tapansa. Perheyhteisön ylläpitäminen ja vanhemmuus voivat olla joskus haasteellisia, ja

vanhempia syytetään usein lapsen poikkeavasta käytöksestä ja muista ongelmista. (Jarasto & Sinervo 2001, 126–127, 134.)

Lapsi-vanhempi-suhteeseen vaikuttavat lasten syntymäjärjestys, sukupuoli, temperamentti ja vanhempien kulloinkin elämäntilanne. Tämän lisäksi perheenjäsenillä voi olla hyvin erilaiset käsitykset siitä, millaista on hyvä perhelämä. (Kinnunen & Rönkä 2002, 5.) Lapsilla on usein erilainen näkökulma perheestä kuin aikuisilla. Lapset saattavat yhdistää perheeseen paljon enemmän läheisiä ihmisiä kuin pelkästään omat vanhemmat. (Puonti, Saarnio & Hujala 2004, 241.)

Perhe on oman itsensä asiantuntija, jota tulee arvostaa ja kuunnella kaikissa perhettä koskevissa suunnitelmissa ja päätöksenteoissa. Perhe nähdään usein järjestelmänä, jossa jokainen muutos aiheuttaa muutoksen muissa perheenjäsenissä. Perhettä voidaan tarkastella kommunikaatio-, valta- ja tunnesysteeminä sekä talous-, toiminta- ja tukisysteeminä. Yhden osa-alueen muuttuminen aiheuttaa muuttumista koko perheessä. (Puonti ym. 2004, 241.)

2.2 Varhainen lapsuus

Ihmisen elämä jaetaan neljään eri vaiheeseen: lapsuuteen, nuoruuteen, aikuisuuteen ja vanhuuteen. Lapsuus on erilainen verrattuna muihin elämänkaaren vaiheisiin, koska se on ainutkertainen ja toistumaton osa ihmisen elämänkaarta. Lapsuus nähdään usein valmistautumisvaiheena aikuisuuteen. Yhteiskunnan tehokkuusvaatimukset tuodaan jo lapsuuteen, ja kiihtyvä elämänmeno heijastuu kohtalokkaimmin lapsiin. Hyvään lapsuuteen kuuluu kuitenkin oikeus olla pieni ja tietämätön, eikä lapsuuden aikaa pidä lyhentää. (Heikkilä & Luumi 2003, 10–13.)

Lapsuuteen sisältyy monia arvokkaita asioita, ja niiden vaaliminen on kaikkien lasten kanssa työskentelevien tehtävä. Näitä asioita ovat esimerkiksi luovuus, mielikuvitus ja kyky sanattomaan ilmaisuun. Lapsen kehitys on prosessi, jossa lapsi nähdään aktiivisena toimijana jokaisessa kehitysvaiheessaan. Lapsen ke-

hitykseen vaikuttavat monet eri tekijät, ja ne voidaan jakaa perinnöllisiin ja ympäristötekijöihin. Perimä vaikuttaa suurelta osin yksilön kehitykseen, mutta vuorovaikutuksella on myös suuri merkitys lapsen kehitykselle. (Vilen ym. 2006, 12.)

Lapsuuteen sijoittaminen merkitsee monia erilaisia asioita nyky-yhteiskunnassa. Perheiden köyhyyttä ja syrjäytymistä ehkäisee perheen riittävä toimeentulo, jonka mahdollistaa vanhempien työssäkäynti, päivähoitopalvelut sekä koulutuspalvelut. Varsinkin naisten työssäkäynnin on todettu vähentävän lapsiperheiden köyhyyttä. Toimeentulon ja terveyden turvaamisen lisäksi perheissä tulisi myös edistää lasten kognitiivista ja sosiaalista kehitystä esimerkiksi lukemalla heille sekä tarjoamalla sosiaalisia virikkeitä ja opastusta. Tämän vuoksi pienten lasten vanhemmilla täytyisi olla mahdollisuus vähemmän rasittaviin työoloihin ja yhdessäoloaikaan lasten kanssa. Lapsen varhaisina elinvuosina aiheutunutta vahinkoa on vaikea paikata myöhemmin. Lisäksi jälkeenpäin tehtävät korjaavat toimet ovat tehottomampia ja tulevat paljon kalliimmaksi kuin jos lasten hyvinvointia parannettaisiin sen sijaan silloin, kun he ovat pieniä. (Takala 2005, 8.)

2.2.1 Kiintymyssuhteet varhaislapsuudessa

John Bowlbyn (1907–1990) luoma kiintymyssuhdeteoria kuvaa lapsen sisäisten mallien kehittymistä ja korostaa varhaisen vuorovaikutuksen merkitystä. Varhaisella vuorovaikutuksella tarkoitetaan vauvan ja häntä säännöllisesti ja koko ajan hoitavien aikuisten yhteistä vuorovaikutusta. Varhaisessa vuorovaikutuksessa tarkastellaan lasta vauvaikäisestä noin 3-vuotiaaksi asti. Turvallinen kiintymyssuhde sekä kestävät ja pysyvät ihmissuhteet vaikuttavat lapsen persoonallisuuden tasapainoiseen kehittymiseen. Bowlbyn luomassa teoriassa äidin merkitys korostuu, mutta kiintymyssuhde voi muodostua myös muuhun ensisijaiseen hoitajaan. Bowlbyn mukaan kaikki perheen keskinäiset kiintymyssuhteet vaikuttavat toisiinsa. (Hiltunen, Hyytiäinen, Lindroos & Matero 2008, 97; Vilen ym. 2006, 86.)

Vauvan ja äidin välinen kiintymyssuhde kehittyy jo raskausaikana raskauden ollessa vasta sikiövaiheessa. Äidin muuttaessa elintapojaan terveellisiksi vauvan hyväksi hän suojelee ja turvaa vauvan kehitystä. Tämä kertoo orastavasta kiintymyssuhteesta. Näillä ulkoisilla muutoksilla on suuri merkitys, sillä ne viestivät äidin psyykkisestä valmistautumisesta äitiyteen. Äiti ja isä luovat vauvastaan representaation, eli sisäisen mielikuvan, joka voi olla myönteinen tai kielteinen. Tämä riippuu sekä vanhemman omista varhaisista kokemuksista että siitä, millaiseen elämäntilanteeseen vauva syntyy. (Puonti ym. 2004, 123.)

Vauvan ensimmäinen vuorovaikutuksellinen kehitystehtävä on katsekontaktin hakeminen ja ylläpitäminen äidin ja isän kanssa. Vuorovaikutuksellisen kehityksen kannalta on merkittävää, että äiti kykenee olemaan emotionaalisesti ja fyysisesti läsnä vauvalleen. Jos äiti ei tähän pysty, on vauvan vuorovaikutuksellinen kehitys vaarassa viivästyä tai jopa pysähtyä. Kiintymyssuhde ja rakkaus eivät ole sama asia, vaan vanhempi voi kokea rakastavansa lastaan pystymättä kuitenkin olemaan lapselleen turvallinen vanhempi. (Puonti ym. 2004, 120, 124–125, 134; Vilen ym. 2006, 88.)

Vanhemman voi olla hyvin vaikea tunnistaa ja arvioida vauvan tai hyvin pienen lapsen tarpeita, ellei hänellä ole yhtään tietämystä vauvan ja pienen lapsen kehityksellisistä vaiheista. Varhaisilla hoivakokemuksilla on kauaskantoisia vaikutuksia lapsen kehitykseen, joten varhaislapsuudessa saadut myönteiset kokemukset ovat erittäin tärkeitä. Myönteiset kokemukset mahdollistavat lapselle kyvyn tuntea ilon ja onnen tunteita sekä kyvyn kokea turvallisia kiintymyksen tunteita. Traumaattiset kokemukset puolestaan vaikuttavat lapsen kehitykseen epäsuotuisasti ja altistavat lasta myöhemmille ongelmille. Näitä ongelmia voivat olla esimerkiksi oppimisvaikeudet, käyttäytymishäiriöt sekä psyykkiset ongelmat ja tätä kautta myös syrjäytyminen. (Puonti ym. 2004, 119.)

Perheen sisäisten tekijöiden merkitys on lapsen kehityksen kannalta kaikkein merkittävin, sillä niihin liittyvät riskitekijät tai suojaavat tekijät vaikuttavat lapsen kehitykseen välittömästi. Lapsen fyysisistä ja emotionaalisista tarpeista huolehtiminen sekä vanhemman ja lapsen välinen turvallinen kiintymyssuhde ovat esimerkkeinä suojaavista tekijöistä. Suurimmat riskitekijät puolestaan ovat las-

ten tarpeiden laiminlyönti, lasten pahoinpitely ja patologiset kiintymyssuhteet. (Puonti ym. 2004, 120.)

Varhaisten hoivakokemusten perusteella lapsi luo vuorovaikutusmallin, joka sisältää lapsen käsityksen omasta itsestään, vuorovaikutuksesta sekä häntä hoivaavista aikuisista. Malli voi muuttua eri elämänvaiheiden ja -kokemusten kautta, vaikka sen usein ajatellaankin olevan suhteellisen pysyvä. Turvallisen vuorovaikutusmallin sisäistänyt lapsi kokee olevansa huolenpidon arvoinen, ja hän on oppinut, että muihin voi turvautua ja että tunteet sekä tarpeet voi turvallisesti osoittaa. Turvallisen mallin omaksuneen lapsen vanhempi on vastannut vauvan viesteihin oikeaan aikaan vauvan fyysiset ja emotionaaliset tarpeet huomioon ottaen. Turvallisesta kiintymyssuhteesta muodostuu lapselle suoja, joka ulottuu myös kodin ulkopuolelle. Tämä vuorovaikutusmalli toimii lapselle eräänlaisena oletusmallina, jonka lapsi siirtää koskemaan uusia ihmissuhteita, erityisesti kiintymyssuhteita. (Puonti ym. 2004, 131.)

Turvattoman mallin omaksuneen lapsen kokemukset varhaisesta hoivasta ovat toisenlaiset. Hänellä on kielteinen käsitys itsestään, vuorovaikutuksesta ja häntä hoivaavista aikuisista. Turvattoman mallin sisäistäneet lapset ovat yleensä kiinnittyneet vanhempaansa joko välttelevästi tai ristiriitaisesti. Vanhempaansa välttelevästi kiinnittynyt lapsi on oppinut säätelemään kielteisiä tunteita, koska niiden ilmaiseminen on johtanut vanhemman vetäytymiseen tai jopa pahoinpitelyyn. Välttelevän mallin lieviin muotoihin ei juuri liity kehityksellistä riskiä. Välttelevän mallin äärimmäismuodot taas kehittyvät, kun vanhempi on lapselle vaarallinen tai kun vanhempi ei kykene huolehtimaan edes itsestään vaan vaatii lapselta hoivaa ja huolenpitoa. Äärimmäismuodoissa lapsen kehitys vaurioituu. Lapsi oppii vastaamaan vanhemman tarpeisiin ja tyydyttämään niitä, mutta se tapahtuu terveen psyykkisen kehityksen kustannuksella. (Puonti ym. 2004, 131–132.)

Toisinaan lapsi ei pysty ennakoimaan vanhemman käyttäytymistä juuri ollenkaan. Vauvan tarpeisiin vastataan vaihtelevilla tavoilla, eivätkä vastaukset vastaa vauvan tarpeita vaan vanhemman sisäistä ailahtelevaa mielentilaa. Lapsella

on ristiriitaisia tunteita vanhempaa kohtaan samoin kuin vanhemmalla lasta kohtaan. Lapsi on ristiriitaisesti kiinnittynyt vanhempaansa. (Puonti ym. 2004, 132.)

Lapsi saattaa olla myös kiinnittymätön, jos hänellä ei ole ollut yhtään pysyvää hoivaajaa varhaisvaiheessa tai jos hän on kokenut lukuisia sijoituksia. Tällöin hän voi olla emotionaalisesti vetäytyvä, eikä hän ota katsekontaktia. Lapsen oireiluun liittyvät myös puhumattomuus ja ilmeettömyys. Kiinnittymätön lapsi voi olla myös huomionhakuinen ja sosiaalisesti rajaton, eli hän ei tiedosta ihmisten välisiä sosiaalisia rajoja. (Puonti ym. 2004, 133.)

2.3 Vanhemmuus

Lastensuojelulain mukaan lapsen vanhemmilla on ensisijainen vastuu lapsen huolenpidosta ja kasvatuksesta. Laissa korostetaan myös lapsen oikeutta saada hyvää hoitoa ja huolenpitoa vanhemmiltaan. Lain mukaan vanhemmilla on ensisijainen oikeus määrätä lapsen kasvatuksen, hoidon ja huolenpidon järjestämisestä. (Räty 2010, 2.) Vanhemmuus koostuu arkisesta osaamisesta, ja vanhemman tehtävä on olla lapsilleen huoltaja, rakkauden antaja, ihmissuhdeosaaja, elämän opettaja ja rajojen asettaja (Vilen ym. 2006, 119).

Lapsen eläessä yhdessä biologisten vanhempiensa kanssa ja heidän huolehtiessaan lapsestaan on helppo määritellä, ketkä ovat lapsen vanhemmat. Vanhemmuuden määrittely on vaikeampaa silloin, kun lapsi elää uusperheessä tai lapsen biologiset vanhemmat eivät ole aktiivisesti mukana lapsen arjessa. Vanhemmuuden määrittelemisen ei aina ole yksiselitteistä. Vanhemmuus voi olla esimerkiksi biologista, juridista, psyykkistä ja sosiaalista. Biologisella vanhemmuudella tarkoitetaan geeniperimän siirtymistä vanhemmilta lapsille. Puhuttaessa juridisesta vanhemmuudesta voidaan käyttää käsitettä huoltajuus. Juridinen vanhemmuus on lähtökohtaisesti sama kuin biologinen vanhemmuus. Psyykkisellä vanhemmuudella taas tarkoitetaan sitä, että lapsi kokee aikuisen tunnetasolla vanhemmaksi. Sosiaalisella vanhemmuudella tarkoitetaan vanhempaa, joka huolehtii ja hoitaa lapsen käytännön asioita. (Vilen ym. 2006, 86.)

Vanhemmuus ja kasvattajana oleminen merkitsee tiettyihin tehtäviin sitoutumista. Vanhempana olemisesta on tullut yhä vaikeampaa, koska lapsuus on muuttunut kovin erilaiseksi kuin mitä se oli aikaisemmin. Vanhempien rinnalle on tullut uusia kanssakasvattajia, kuten mediat, mainokset, muoti ja idolit. Lapselle halutaan helposti antaa kaikki se, mikä on meidän ulottuvillamme ja mitä luulemme lapsemme välttämättä tarvitsevan. (Heikkilä & Luumi 2003, 103–104.)

Odotukset vanhemmuudesta ovat ristiriitaisia. Vanhempia syytetään esimerkiksi siitä, että he laiminlyövät lastensa kasvatuksen. Toisaalta sanotaan, ettei vanhemmilla ole suurta merkitystä lastensa elämässä, vaan lapsille merkityksellisempiä verkostoja ja kasvattajia ovat esimerkiksi kaveripiiri. Vanhemmuutta vaikeuttavia tekijöitä ovat nykyään myös sosiaalisten verkostojen mureneminen. Läheltä ei löydy tukea ja sukulaiset ovat kaukana, eikä naapureilta kehdata pyytää apua. (Kinnunen & Rönkä 2002, 4–5.)

2.4 Perheiden ja vanhemmuuden tukeminen

Nykyään on keskusteltu paljon siitä, onko vanhemmuus hukassa sekä tarkasteltu aikaisempaa enemmän työn ja perhe-elämän yhdistämistä ja varhaisten kiintymyssuhteiden merkitystä lapsen tasapainoiselle kehitykselle. Vanhemmuuden tehtävät ovat supistuneet ja lasten hoitaminen ja kasvattaminen ovat siirtyneet osittain yhteiskunnan vastuulle, jolloin voidaan puhua jaetusta vanhemmuudesta. Yhden määritelmän mukaan hyvä vanhemmuus on kasvatusta, joka antaa lapselle vahvan tunnesiteen ja tukee lapsen yksilöllistä kehitystä, mutta asettaa myös rajoja käyttäytymiselle, vahvistaa lapsen itsetuntoa, sosiaalisia taitoja ja koulumenestystä. Vanhemmuus koetaankin usein haastavaksi ja vanhemmuuden tuen tarve on lisääntynyt entisestään. Vanhempien uupuminen, epävarmuus ja jaksamattomuus vanhempana sekä ajankäyttöön liittyvät ongelmat ja vastuun jakaminen ovat asioita, joiden suhteen vanhemmat tarvitsevat erityisesti tukea. (Puonti ym. 2004, 241–244.)

Lastensuojelulain mukaan vanhempia, huoltajia ja lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavia henkilöitä on tuettava lapsen huolenpidossa ja kasvatuksessa järjestämällä tarvittavia tukitoimia ja palveluja (Räty 2010, 3). Lapsiperheiden

tukeminen kohdistuu erityisesti ennaltaehkäisevään toimintaan ja vanhemmuuden tukeminen on keskeisellä sijalla. Perheitä halutaan tukea ennen kuin ongelmat moninaistuvat ja kasaantuvat. (Puonti ym. 2004, 241.)

Lähes kaikki lapsiperheet käyttävät heille suunnattuja peruspalveluita, esimerkiksi neuvola- ja päivähoitopalveluita. Valtaosa lapsista osallistuu varhaiskasvatukseen tai esiopetukseen ennen seitsemää ikävuottaan. Peruspalvelut ovat näköalapaikalla pikkulapsiperheen arjessa. Vanhemmuuden ja lasten ongelmat tulevat usein esiin syrjäytymisuhan alla olevissa perheissä, mutta vanhemmuus ei aina ole ongelmatonta muissakaan lapsiperheissä. Peruspalvelut ovat tärkeässä roolissa vanhemmuuden ongelmien ennaltaehkäisyssä. (Kekkonen 2004, 3.)

Osa vanhemmista ei jaksaa tai osaa tukea riittävästi lasten kasvua ja kehitystä. Vanhemmat voivat tarvita tukea, niin elämän kriisitilanteissa kuin arkisissakin asioissa sekä lapsen kehitykseen liittyvissä asioissa. Ennen tieto kulki sukupolvelta toiselle, kun taas nykyään tieto ja tuki vanhemmille tulevat yhteiskunnan tarjoamien palveluiden kautta. Terveysten- ja kodinhoidon palvelut sekä päivähoito ovat olleet jo pitkään perheiden tukena. Viranomaisien tarjoamat palvelut ovatkin tulleet merkittäväksi osaksi perheille tarjottavia palveluja. (Vilen ym. 2006, 86.) Perheiden tuen tarve liittyy usein vanhemmuuteen, lasten kasvatukseen ja hoitoon, parisuhteeseen ja perheen sosiaaliseen verkostoon. Tuen tarpeessa olevat perheet tulisi tunnistaa ja tukea perheitä varhaisessa vaiheessa niin, että vaikeudet eivät lisääntyisi. (Bardy, Salmi & Heino 2001, 106.)

Nykyajan perheet tarvitsevat uudenlaista yhteisöllisyyttä ja tukea. Kaikille perheille on luotava edellytykset inhimilliselle ja turvalliselle elämälle. Lastensuojelun peruslähdekohtana on, että lapsen hoito ja kasvatusta ovat vanhempien vastuulla, mutta yhteiskunnalla on kuitenkin vastuu siitä, että lapsilla on hyvät kasvuolosuhteet ja että vanhemmilla tukea lasten kasvatukseen. Tarve lastensuojeluun alkaa, jos lapsesta ei pidetä tarpeeksi hyvää huolta. (Taskinen 2007, 7–8.)

3 TUKIPERHETOIMINTA OSANA LASTENSUOJELUA

Lastensuojelu perustuu julkiseen lainsäädäntöön, ja sen tarkoituksena on turvata lasten ja perheiden oikeus tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen, turvalliseen kasvuympäristöön sekä erityiseen suojeluun. Tukiperhetoiminta on yksi lastensuojelun avohuollon tukitoimista, jonka tarkoituksena on lasten ja perheiden tukeminen sekä arjen voimavarojen lisääminen ja vahvistaminen. Toiminta on suunnitelmallista ja sille on asetettu tavoitteet. Tukiperhetoiminta perustuu yhteistyölle, jossa lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä ja lapselle tärkeät henkilöt toimivat yhdessä lapsen parhaaksi. Tukiperhetoiminta perustuu vapaaehtoisuuteen. Tukiperheelle maksetaan tukiperhepalkkio ja toimintarahaa. Tukiperheet ja toiminnasta kiinnostuneet henkilöt valmennetaan ja tukisuhteen aikana on mahdollista saada tukea ja ohjausta lapsen asioista. Yhteyshenkilöinä toimivat lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä sekä tukiperhetoiminnasta vastaava työntekijä. (Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystieteiden keskus 2010.)

Tukiperheeksi voi ryhtyä henkilö tai perhe, jonka omat asiat ovat kunnossa. Erialaisten tukiperheiden avulla pystytään tukemaan lasten yksilöllisiä tarpeita parhaiten. Tukiperhe tarjoaa lapselle turvallisen kasvun ja hyvän huolenpidon sekä auttaa lapsen vanhempia heidän kasvatustehtävässään. Lapsi vierailee tukiperheessä esimerkiksi viikonlopun ajan kerran kuukaudessa ja osallistuu perheen arkeen. (Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystieteiden keskus 2010.)

Tuettavat lapset ovat usein leikki- tai kouluikäisiä, mutta myös nuoret voivat tarvita tukiperhettä. Kun lapsi on vielä pieni, on mietittävä erityisen tarkasti, onko lapsen kannalta tarkoituksenmukaista järjestää tukiperhetoiminta avohuollon tukitoimeksi. Pienten lasten kohdalla on otettava huomioon erilaisia asioita. Lähtökohtana tulisi olla vanhemman ja lapsen välisen vuorovaikutuksen tukeminen. Pienten lasten muistissa vieraat ihmiset eivät pysy kauaa, joten käyntejä tukiperheessä tulisi olla riittävän usein. Turvallisten aikuiskontaktien ja pysyvien ihmissuhteiden luomiseksi tulisi tapaamisia olla useammin kuin kerran kuukaudessa. (Sosiaaliportti 2011.)

3.1 Lastensuojelun asiakkuus

Julkisen keskustelun kohteena ja huolenaiheena on viime aikoina ollut lastensuojelun asiakasmäärien kasvu. Esimerkiksi lastensuojelun avohuollon asiakkaiden määrä on kasvanut 1990-luvun alkupuolen 30 000:sta yli 60 000 lapseen ja nuoreen, ja vuoden 2008 aikana 6,2 % alaikäisistä lapsista oli lastensuojelun avohuollossa asiakkaana. Myös lasten huostaanotot ja sijoitukset kodin ulkopuolelle ovat lisääntyneet 1990-luvun lopulta alkaen. (Hämäläinen & Kangas 2010, 266.)

Lastensuojelulla tarkoitetaan lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua. Lastensuojelua määrittää lastensuojelulaki. Laki määrittää erilaisia palveluita, joita voidaan antaa yksin lapseen kohdistuvana tai järjestää lain mukaisia tukitoimia ja palveluja lapsen vanhemmille, huoltajille tai lapsesta huolta pitävillä henkilöillä. Laki mahdollistaa palvelujen ja tukitoimien järjestämisen myös muille perheenjäsenille. (Räty 2010, 4.) Lastensuojelun ydintehtävänä on turvata lapsen oikeus arvokkaaseen elämään ja turvallisiin ihmissuhteisiin. Tähän pyritään lapsi- ja perhekohtaisella lastensuojelulla, jonka muotoja ovat lastensuojelun tarpeen selvitys, avohuollon tukitoimet, lapsen kiireellinen sijoitus, huostaanotto, kiireelliseen sijoitukseen ja huostaanottoon liittyvä sijaishuolto sekä jälkihuolto. (Taskinen 2007, 12.)

Lastensuojelun asiakkuus alkaa lastensuojeluilmoituksella, jonka voi tehdä lapsen lähipiirissä oleva henkilö, joka huomaa lapsen tai perheen avun tarpeen. Joissain tapauksissa lapsi tai nuori tulee itse hakemaan apua lastensuojelulta tai vanhempi kokee, ettei jaksakaan yksin lasten kanssa. Lastensuojeluilmoituksen voi tehdä myös kuka tahansa sivullinen henkilö, jolla on herännyt huoli lapsen tai perheen hyvinvoinnista. Lastensuojeluilmoitus tehdään kunnan sosiaalihuollosta vastaavalle toimielimelle, mikä tarkoittaa sosiaalivirastoa tai lastensuojelutoimistoa. Ilmoituksen voi tehdä myös vastaavaan kunnan toimipaikkaan. (Taskinen 2007, 30–32.)

Lastensuojeluilmoituksen voi tehdä puhelimitse, kirjallisesti tai käymällä virastossa henkilökohtaisesti. Perheellä ja lapsella on oikeus tietää, kuka on tehnyt

lastensuojeluilmoituksen erityisesti silloin, jos ilmoittaja on viranomainen tai virkansa puolesta velvollinen tekemään lastensuojeluilmoituksen. Tilanteissa, joissa henkilöllisyyden paljastaminen olisi lapsen edun tai ilmoituksen tekijän turvallisuuden kannalta vahingollista, jätetään lastensuojeluilmoituksen tekijän henkilöllisyys paljastamatta. Lastensuojeluilmoituksen saatuaan viranomaisilla on velvollisuus selvittää, onko lapsen tilanteessa ongelmia, jotka edellyttävät lastensuojelutoimenpiteitä. (Taskinen 2007, 30–32.)

Lastensuojelua toteutetaan tekemällä lastensuojelutarpeen selvitys ja asiakassuunnitelma. Lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu toteutuu myös avohuollon tukitoimena. (Räty 2010, 4.) Lastensuojelun lähtökohtana ovat lapsen tarpeet ja huoltajien kyvyt ja mahdollisuudet vastata niihin. Lastensuojelutarpeen selvityksessä tarkastellaan sitä, tarvitaanko lastensuojelun tarjoamaa apua tuen ja kontrollin muodossa vai selviytyykö perhe oman verkostonsa ja viranomaisten avulla. Selvitys tehdään yhdessä lapsen ja hänen huollostaan vastaavien aikuisten kanssa. Lapsi kirjataan lastensuojelun asiakkaaksi silloin, kun lastensuojelutarpeen selvitys aloitetaan. (Taskinen 2007, 34–35.)

3.2 Avohuollon tukitoimet

Avohuollon tukitoimien järjestäminen on ehkäisevää lastensuojelutyötä. Avohuollon tukitoimien tarkoituksena on tukea ja edistää lapsen kehitystä sekä vahvistaa vanhempien, huoltajien ja lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden kasvatuskyykyä. Avohuollon tukitoimiin ryhdytään, jos lapsen kasvuolosuhteet eivät turvaa lapsen terveyttä ja kehitystä tai jos lapsi omalla käyttäytymisellään vaarantaa kehitystään tai terveyttään. Avohuollon tukitoimia järjestetään vain vapaaehtoisesti, ja siinä korostuu sosiaalityön neuvova ja ohjaava rooli. Avohuollon palvelujen järjestäminen edellyttää myös asiakkaan omaehtoista aktiivisuutta ja osallistumista palvelujen ja tukitoimien järjestämiseen. (Räty 2010, 259–260.)

Avohuollon tukitoimia on erilaisia. Taloudellinen tuki ja asumisen turvaaminen tulee kyseeseen silloin, kun lastensuojelutarve johtuu riittämättömästä toimeen-

tulosta, puutteellisista asumisolasto tai asunnon puuttumisesta. Tällöin kunnan on järjestettävä riittävä taloudellinen tuki, korjattava asumiseen liittyvät puutteet tai järjestettävä tarpeenmukainen asunto. Lapselle voidaan myös myöntää taloudellista tukea esimerkiksi koulunkäyntiin, ammatin ja asunnon hankintaan, työhön sijoittumiseen, harrastuksiin, läheisten ihmissuhteiden ylläpitämiseen sekä muiden henkilökohtaisten tarpeiden tyydyttämiseen. (Taskinen 2007, 41–42.)

Lastensuojelun avohuollon tukitoimina voidaan järjestää erilaisia palveluja lapsen ja perheen tukemiseksi. Lastensuojelulaissa edellytetään, että seuraavat palvelut ja tukitoimet ovat kunnan käytettävissä. Näitä palveluja ovat lasten päivähoito, lapsiperheiden kotipalvelu, tuki lapsen ja perheen ongelmatilanteiden selvittämiseen, lapsen tukeminen koulunkäynnissä, ammatin ja asunnon hankinnassa, työhön sijoittumisessa, harrastuksissa, läheisten ihmissuhteiden ylläpitämisessä sekä muiden henkilökohtaisten tarpeiden tyydyttämisessä. Lisäksi käytettävissä tulee olla tukihenkilö tai -perhe, lapsen hoitopalvelut ja terapia, perhetyö, koko perheen sijoitus perhe- tai laitoshoitoon, vertaisryhmätoiminta sekä loma- ja virkistystoiminta. Lisäksi kuntakohtaisesti voi olla saatavilla myös muita palveluita, kuten vauvaperhetyötä sekä seikkailu- ja perheleirejä. (Taskinen 2007, 42–43.)

3.3 Aikaisemmat tutkimukset

Tukiperhetoiminnasta vastaavanlaisen tutkimuksen ovat tehneet sosiaalialan opiskelijat Jenni Mukkala ja Henna Myllymäki Jyväskylän ammattikorkeakoulussa vuonna 2007. Opinnäytetyön nimi on Pelastakaa lapset ry:n järjestämä tukiperhetoiminta lapsen vanhempien näkökulmasta. Työssä tutkittiin Pelastakaa lapset ry:n järjestämää tukiperhetoimintaa ja selvitettiin lasten vanhempien kokemuksia tukiperhetoiminnasta. Tutkimuksen tarkoituksena oli saada vanhemmilta palautetta, jonka avulla Pelastakaa lapset ry saattoi kehittää tukiperhetoimintaansa paremmin perheitä palvelevaksi. (Mukkala & Myllymäki 2007.)

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, minkälaisia kokemuksia perheillä oli tukiperhetoiminnasta, miten tukiperhetoiminta on vaikuttanut perheen elämään ja miten Pelastakaa lapset ry:n tukiperhetoimintaa tulisi kehittää. Tutkimus toteutettiin teemahaastatteluna haastatteleamalla perheen vanhempia, joko heidän kotonaan tai Keski-Suomen aluetoimistolla vanhempien toiveiden mukaisesti. Opinnäytetyön tekijät haastattelivat seitsemää äitiä. Haastattelut nauhoitettiin ja litteroitiin ja vastaukset järjesteltiin teemojen mukaisesti. Tutkimuksen tulokset esitettiin työssä samalla tavalla kuin tukiperhetoiminnan prosessin kulku. Tulokset jakautuivat seuraaviin alueisiin: kohti tukisuhdetta, tukisuhteen aloittaminen, perhe tukisuhteessa, tukisuhteen vaikutukset tähän päivään sekä palaute ja kehittämisideat. (Mukkala & Myllymäki 2007.)

Tekijöiden mielestä työn toteuttaminen oli mielenkiintoinen prosessi, ja siitä oli heille ammatillisesti paljon hyötyä. Tutkimustuloksista ilmeni, että vanhemmat toivoisivat lisää näkyvyyttä tukiperhetoiminnalle, ja myös tutkijat olivat asiasta samaa mieltä. Tutkijat pohtivat lopussa sitä, että tukiperheistä on paljon pulaa ja moni perhe odottaa saavansa helpotusta arkeen tukiperhetoiminnan kautta. Toisaalta ennakkoluulot ulkopuolista apua kohtaan voivat vaikuttaa asiakkaaksi hakeutumiseen, minkä vuoksi tukiperhetoimintaa olisikin hyvä tehdä ihmisille tutummaksi. (Mukkala & Myllymäki 2007.)

4 TUKIPERHETOIMINNAN TYÖMALLI ETELÄ-KARJALAN SOSIAALI- JATERVEYSPIIRIN ALUEELLA

4.1 Tukiperhetoiminta Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystieteiden alueella

Tukiperhetoiminta on yksi lastensuojelun avohuollon tukitoimista, ja se perustuu osapuolten vapaaehtoisuuteen. Lastensuojelun tukiperhetoiminnan asiakasperheillä on taustallaan lastensuojelun asiakkuus. Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystieteiden alueeseen kuuluvien kuntien tukiperhetoiminnasta vastaa sijaishuollon yksikkö. Lastensuojelun sijaishuollon yksikkö kuuluu perhe- ja sosiaalipalveluiden organisaatioon. Sijaishuollon yksikössä työskentelee neljä sosiaalityönteki-

jää ja yksi sijaishuollon ohjaaja. Sijaishuollon ohjaaja vastaa pääsääntöisesti tukiperhetoiminnasta, sen koordinoinnista ja kehittämisestä sekä tekee tiivistä yhteistyötä avohuollon sosiaalityöntekijän kanssa. (U. Inki-Gilabert, henkilökohtainen tiedonanto 20.10.2011.)

Tukiperhetoiminnassa tuettava lapsi on mukana tukiperheen arjessa. Tukiperhe on perhe, jossa lapsi käy säännöllisesti lastensuojelun avohuollon tukitoimena. Tuettava lapsi vierailee tukiperheessä esimerkiksi yhden viikonlopun ajan kerran kuukaudessa. Tuettava lapsi saa tukiperheessä mallia toisenlaisesta perheestä sekä turvallisen aikuisen huomion ja läsnäolon. Tukiperhe vahvistaa tuettavan perheen voimavaroja ja antaa hengähdysaikaa lapsen biologiselle vanhemmalle. Tukiperhetoiminta on tavoitteellista ja pitkäkestoista työskentelyä. Tukiperhetoiminnassa on oleellista tavallisen arjen kokeminen, mikä vahvistaa lapsen omaa minäkuvaa. Kukin tuettava lapsi vierailee tukiperheessä oman ja perheensä tuen tarpeen mukaan, eli jokainen tukisuhde räätälöidään omanlaisekseen. Tukiperheenä voi toimia myös yksittäinen henkilö tai avopari. Tukiperhe ja tuettava perhe voivat itsekin vaikuttaa tukisuhteen muodostumiseen ja kertoa jo ennen toimintaan ryhtymistä, millaisen perheen kanssa he haluaisivat muodostaa tukisuhteen. (U. Inki-Gilabert, henkilökohtainen tiedonanto 20.10.2011.)

4.2 Miten tulla tuettavaksi perheeksi?

Lastensuojelun asiakkaaksi tullaan joko sosiaalitoimeen tehdyn lastensuojeluilmoituksen kautta tai niin, että avohuollon sosiaalityöntekijä on saanut tiedon lastensuojelun tarpeesta olevasta lapsesta. Perheen vanhemmat voivat myös itse ottaa yhteyttä avohuollon sosiaalityöntekijään, jos he kokevat olevansa tuen tarpeessa. Tukiperhetoiminnan asiakkuus alkaa aina avohuollon sosiaalityöntekijän kautta. (U. Inki-Gilabert, henkilökohtainen tiedonanto 20.10.2011.)

Tukiperhetoiminta alkaa siitä, kun avohuollon sosiaalityöntekijä, eli lapsen asiasta vastaava sosiaalityöntekijä tekee lastensuojelutarpeen selvityksen sekä arvioi tukisuhteen tarpeellisuutta. Tuen tarpeen arvioinnin jälkeen avohuollon sosiaalityöntekijä ehdottaa perheelle lastensuojelun avohuollon tukitoimena tu-

kiperhetoimintaa, jos hän kokee tukiperhetoiminnan oikeanlaiseksi tukimuodoksi heille. Tämän jälkeen avohuollon sosiaalityöntekijä tekee kirjallisen pyynnön tukiperhetoiminnasta vastaavalle työntekijälle tukea tarvitsevasta lapsesta ja hänen perheestään. Pyyntöissä eritellään tarkemmin tuettavan perheen ja lapsen tarpeita sekä tavoitteita tukisuhteelle. Pyyntöissä tulee ilmi myös tuen tarpeessa olevan lapsen tiedot sekä suunnitelma tulevasta tukisuhteesta. Tukiperhetoiminnasta vastaava työntekijä arvioi vapaana olevista tukiperheistä sopivimman perheen, joka vastaisi parhaiten tuettavan lapsen tarpeisiin. (U. Inki-Gilabert, henkilökohtainen tiedonanto 20.10.2011.)

4.3 Miten tulla tukiperheeksi?

Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystieteiden sijaishuollon yksikkö järjestää säännöllisesti avoimia infotilaisuuksia tukiperhetoiminnasta. Infotilaisuuksissa tukiperhetoiminnasta vastaavat työntekijät kertovat tukiperhetoiminnasta kiinnostuneille henkilöille tukiperhetoiminnasta ja sen yleisistä periaatteista sekä tukisuhteista. Kiinnostuneet henkilöt voivat jättää omat yhteystietonsa myöhempää yhteydenottoa varten. Tukiperheeksi haluavat perheet voivat saada tietoa tukiperhetoiminnasta myös muuta kautta ja ottaa halutessaan yhteyttä sijaishuollon yksikköön. (U. Inki-Gilabert, henkilökohtainen tiedonanto 20.10.2011.)

Tukiperhetoiminnasta vastaavat työntekijät tekevät kotikäynnin tukiperheeksi aikovan perheen kotiin. Kotikäynnillä kerrotaan tukiperhetoiminnasta ja keskustellaan perheen motiiveista ja sitoutumishalukkuudesta ryhtyä tukiperheeksi sekä arvioidaan perheen soveltuvuutta toimia tuettavan lapsen kanssa tukisuhteessa. Kotikäynti on tärkeä osa arviointia, ja sen kautta arvioidaan perheen valmiudet ryhtyä tukiperheeksi. Kodin fyysisille puitteille ei ole tiettyjä kriteerejä, mutta niiden tulee sopia lapsen tarpeisiin. (U. Inki-Gilabert, henkilökohtainen tiedonanto 20.10.2011.)

Tukiperheeksi ryhtyminen ei edellytä perheen vanhemmilta alan koulutusta. Vanhemmilta edellytetään kuitenkin täysi-ikäisyyttä ja henkilökohtaista soveltuvuutta tehtävään. Tukiperheeksi aikovat perheet osallistuvat maksuttomaan

valmennukseen, jossa he saavat perustietoa tukiperhetoiminnasta, tietoa tukisuhteen solmimisesta, tukiperheen roolista, velvollisuuksista ja oikeuksista. Valmennuksessa perheet perehdytetään myös lastensuojeluun. Tukiperheeksi ryhtyvän tulee esittää voimassaoleva rikosrekisteriote ja allekirjoittaa vaihtolositoumus. Tukiperhe ei saa varsinaisesti palkkaa toiminnastaan, mutta perheelle maksetaan tukiperhepalkkiota ja toimintarahaa toteutuneiden tukipäivien mukaan. (U. Inki-Gilabert, henkilökohtainen tiedonanto 20.10.2011.)

4.4 Tukiperhetoiminnan työmalli

Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystieteiden alueella toteutetaan ja kehitetään tukiperhetoimintaa tiettyjen laatukriteereiden mukaisesti. Tukiperhetoiminnan työmallissa panostetaan tiedottamiseen, tukiperheiden henkilökohtaiseen tapaamiseen ja haastatteluun, valmennukseen, tukiperheiden ja tuettavien perheiden yhteen sovittamiseen, tukeen ja ohjaukseen sekä toiminnan arviointiin ja suunnitteluun. (U. Inki-Gilabert, henkilökohtainen tiedonanto 20.10.2011.)

Tiedottamiseen kuuluu uusien tukiperheiden rekrytointi ja julkinen tiedottaminen. Tukiperheeksi haluaville henkilöille järjestetään infotilaisuuksia, joissa tiedotetaan tukiperhetoiminnasta. Tukiperhetoiminnasta vastaavat työntekijät tiedottavat tukiperhetoiminnasta julkisesti ja tekevät näin toiminnasta tunnetumpaa. (U. Inki-Gilabert, henkilökohtainen tiedonanto 20.10.2011.)

Tukiperheen henkilökohtaisessa tapaamisessa ja haastattelussa selvitetään perheen taustatiedot ja elämäntilanne. Kotikäynnin yhteydessä tukiperheeksi aikova perhe saa haastattelulomakkeen, jonka se täyttää. Lomake tulee työntekijän käyttöön. Oleellisena osana tapaamista on arvioida perheen motivaatiota, edellytyksiä, sopivuutta tai soveltumattomuutta ryhtyä tukiperheeksi. Arvioinnin tekevät tukiperhetoiminnasta vastaavat työntekijät. (U. Inki-Gilabert, henkilökohtainen tiedonanto 20.10.2011.)

Tukiperhe valmennetaan ja perehdytetään tukiperhetoimintaan ja siinä toimimiseen. Valmennuksessa perhe saa perustietoa tukiperhetoiminnasta, tukiper-

heen vastuista, velvollisuuksista ja oikeuksista. Tukiperheellä on ilmoitusvelvollisuus, jos lapsen asioissa ilmenee jotain huolestuttavaa. (U. Inki-Gilabert, henkilökohtainen tiedonanto 20.10.2011.)

Tukiperhetoiminnasta vastaavat työntekijät arvioivat vapaana olevista tukiperheistä sopivimman perheen, joka vastaa parhaiten tuettavan lapsen tarpeisiin. Sijaishuollon yksiköstä otetaan yhteyttä kyseiseen tukiperheeseen ja kerrotaan perheelle tuettavasta lapsesta. Lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle ilmoitetaan myös mahdollisesta tukiperheestä, ja tämä välittää tiedon edelleen tuettavalle perheelle. Sijaishuollon ohjaaja ottaa yhteyttä sekä tukiperheeseen että tuettavaan perheeseen. Jos molemmat perheet ovat asiasta myönteisiä, järjestetään yhteinen tapaaminen. Tapaamisessa ovat mukana lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä, tukiperhetoiminnasta vastaava sosiaalityöntekijä tai ohjaaja, tukiperhe sekä tuettava perhe. Tapaamisen tavoitteena on perheiden ”yhteen saattaminen” ja tutustuminen, toiminnasta kertominen sekä tavoitteista ja käytännöistä sopiminen. Onnistunutta tapaamista seuraa lapsen ja hänen vanhempiansa tutustumiskäynti tukiperheeseen. Molempien perheiden ollessa myönteisiä tukisuhteen solmimiselle tehdään perheiden kanssa sopimus, jolla tukisuhde virallistetaan. Sopimus kattaa esimerkiksi oikeudet, velvollisuudet ja palkkiot. (U. Inki-Gilabert, henkilökohtainen tiedonanto 20.10.2011.)

Tukiperhetoiminnan laatukriteereihin kuuluu olennaisena osana tuki ja ohjaus. Tukiperhetoiminnasta vastaavat työntekijät tukevat ja ohjaavat molempia perheitä tukisuhteen aikana. Sekä tukiperheisiin että tuettaviin perheisiin pidetään säännöllisesti yhteyttä. Vähintään kerran vuodessa pidetään neuvottelu, jossa tarkistetaan tukisuhteen tilanne, tavoitteet ja onko tukisuhteessa ilmennyt jotain erityistä. Tapaamisia ja keskusteluja voidaan järjestää tarpeen mukaan useamminkin. Perheiden arvostaminen sekä tuen ja ohjauksen saaminen koko tukisuhteen ajan on tärkeää. (U. Inki-Gilabert, henkilökohtainen tiedonanto 20.10.2011.)

Tukiperhetoiminnasta vastaavien työntekijöiden tehtävänä on ylläpitää toiminnan laatua ja kehittää sitä. Tukiperheiltä ja tuettavilta perheiltä saatu palaute auttaa työntekijöitä kehittämistyössä. Toiminnan arviointi, suunnittelu ja seuranta

ta ovat olennainen osa kehittämistyötä. Tiivistä yhteistyötä tehdään avohuollon sosiaalihuollon kanssa. (U. Inki-Gilabert, henkilökohtainen tiedonanto 20.10.2011.)

5 OPINNÄYTETYÖN TAVOITTEET JA TOTEUTUS

5.1 Aiheen valinta

Opinnäytetyön aiheeksi valikoitui tukiperhetoiminta tuettavien perheiden näkökulmasta, koska tekijät ovat kiinnostuneet varhaiskasvatuksesta, lastensuojelusta ja perhetyöstä. Lopullisen näkökulman valinta oli haastavaa, koska aiheeseen liittyviä mielenkiintoisia näkökulmia oli monia. Aiheeseen päädyttiin yhdessä työelämänedustajan, eli Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystieteiden sijaishuollon yksikön kanssa. Aiheesta ei ole myöskään tehty aikaisempaa tutkimusta Eksote:n alueella. Aihe osoittautui erittäin ajankohtaiseksi tutkia, koska tuettavien perheiden kokemuksista tukiperhetoimintaan liittyen ei tiedetä.

5.2 Tutkimuksen tavoitteet ja kohderyhmä

Opinnäytetyön tavoitteena oli kerätä tuettavien perheiden vanhempien kokemuksia tukiperhetoiminnasta. Työssä haluttiin tuoda esiin biologisten vanhempien näkökulma siitä, millä tavoin he ovat kokeneet tukiperhetoiminnan. Työssä tutkittiin, oliko tukiperhetoiminnalle asetetut tavoitteet saavutettu tuettavien perheiden kohdalla. Työn tarkoituksena oli tutkia, oliko tukiperhetoiminnasta ollut apua perheille ja oliko tällainen tukimuoto heille oikea.

Tutkimuksesta saatavan tiedon avulla tukiperhetoimintaa voidaan kehittää ja saada tuettavien perheiden vanhempien mielipiteet ja toiveet tukiperhetoiminnasta huomioiduksi. Vanhemmilta saatavaa tietoa voidaan myös hyödyntää työntekijöiden ja tukiperheiden valmennuksessa. Lisäksi tietoa voidaan käyttää

apuna ammattihenkilöstön- ja tukiperhetoiminnan kehittämisessä. Työn tarkoituksena oli selvittää

1. Millaista hyötyä tukiperhetoiminnasta on ollut lapselle ja koko perheelle?
2. Onko perhe kokenut tukiperhetoiminnan oikeanlaiseksi tukimuodoksi?
3. Millä tavoin tukiperhetoimintaa tulisi kehittää?

Opinnäytetyö toteutettiin haastattelemalla lastensuojelun avohuollon asiakasperheitä, joille on myönnetty tukimuodoksi tukiperhetoiminta. Nämä perheet tarvitsevat ulkopuolista tukea vahvistuakseen ja arjessa jaksamiseen.

Haastateltavat valittiin sen mukaan, minkä ikäisiä lapsia tuettavassa perheessä on sekä kuinka pitkään tukisuhde on kestänyt. Aihe rajattiin koskemaan 0–8-vuotiaita lapsia ja heidän perheitään, mikä mahdollisti opinnäytetyön tekijöille lastentarhanopettajan pätevyyden saamisen. Tutkimuksessa haluttiin myös selvittää, millaisia vaikutuksia tukiperhetoiminnalla on pienten lasten perheisiin. Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystieteiden alueella tukiperhetoimintaa tukitoimena saavien pienten lasten perheitä on noin 19.

5.3 Tutkimusmenetelmät

Tutkimuksessa käytettiin kvalitatiivista, eli laadullista, tutkimusmenetelmää. Tutkimus toteutettiin teemahaastattelua käyttäen, mikä on yksi laadullisen tutkimuksen metodeista.

5.3.1 Kvalitatiivinen tutkimus

Kvalitatiivisella tutkimuksella tarkoitetaan laadullista tutkimusta. Tutkimus on luonteeltaan kokonaisvaltaista tiedonhankintaa ja aineisto kerätään todellisissa tilanteissa. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa suositaan ihmistä tiedonlähteenä, ja tutkija käyttää omaa havainnointiaan ja keskustelua tiedonkeruuvälineenä. Kva-

litatiivisessa tutkimuksessa lähtökohtana ei ole teorian tai aineiston yksityiskoh-
tainen tarkastelu, vaan tutkijan pyrkimyksenä on paljastaa odottamattomia seik-
koja. Laadullisessa tutkimuksessa käytetään yleensä sellaisia metodeja, joissa
tutkittavien näkökulmat pääsevät esille. Tällaisia metodeja ovat esimerkiksi
teemahaastattelu, osallistuva havainnointi ja ryhmähaastattelut. Laadullisessa
tutkimuksessa tutkittavien joukko valitaan tarkoituksenmukaisesti, ei satun-
naisotoksen menetelmää käyttäen. Tutkimussuunnitelma muotoutuu tutkimuk-
sen edetessä ja suunnitelmat muuttuvat olosuhteiden mukaisesti. Tutkimus to-
teutetaan joustavasti ja aineistoa tulkitaan tapauskohtaisesti. (Hirsjärvi, Remes
& Sajavaara 2009, 164.)

Tutkimusmenetelmäksi valittiin kvalitatiivinen tutkimus, koska se sopi parhaiten
käytettäväksi tutkimuksessa, jossa tutkittiin määrällisesti pientä joukkoa ihmisiä.
Tutkimus haluttiin toteuttaa haastattelemalla tiettyjen kriteerien mukaan valittu-
jen perheiden vanhempia. Perheet valittiin mukaan tutkimukseen sen perusteel-
la, minkä ikäisiä lapsia perheessä oli sekä kuinka kauan tukisuhde oli kestänyt.
Tutkimukseen valittiin perheitä, joiden tukisuhde oli kestänyt vähintään puoli
vuotta. Haastattelut toteutettiin tilanteissa, joissa haastateltavien kohtaaminen
oli mahdollisimman luontevaa. Jokainen haastattelu oli ainutlaatuinen ja aineis-
toa tulkittiin sen mukaisesti.

5.3.2 Teemahaastattelu

Teemahaastattelu on avoimen- ja lomakehaastattelun välimuoto. Siinä tyypillis-
tä on, että haastattelun aihepiirit eli teema-alueet ovat tiedossa, mutta kysymys-
ten tarkka järjestys ja muoto puuttuvat. Kasvatus- ja yhteiskuntatieteellisessä
tutkimuksessa teemahaastattelua käytetään paljon, koska se vastaa hyvin mo-
nia kvalitatiivisen tutkimuksen lähtökohtia. Teemahaastattelua käytetään myös
kvantitatiivisesti painottuneessa tutkimuksessa. (Hirsjärvi ym. 2009, 208.)

Haastattelutyypiksi valittiin teemahaastattelu, koska sen avulla saatiin yksityis-
kohtaisempaa tietoa perheiden kokemuksista. Haastattelun kohderyhmä oli
suhteellisen pieni, joten teemahaastattelu sopi käytettäväksi menetelmäksi par-

haiten. Teemahaastattelu valittiin haastattelutyypiksi myös työelämäneustajien toivomuksesta.

5.4 Opinnäytetyöhön liittyvät eettiset näkökohdat

Tutkimuksen aineiston keruussa tuli kiinnittää erityistä huomiota eettisiin näkökohtiin. Tutkimus toteutettiin haastattelemalla perheiden vanhempia henkilökohtaisesti ja tilanteessa täytyi huomioida monia eri asioita. Haastattelussa tuli huomioida aiheen arkaluontoisuus, tilanteen epätavallisuus haastateltaville, haastattelijoiden asennoituminen vanhempia kohtaan, luottamuksellisuus koko tutkimusprosessin ajan sekä se, että perheen vanhemmat eivät tunteneet haastattelijoita entuudestaan.

Tutkimukseen liittyy useita eettisiä näkökohtia. Haastattelussa, jossa ollaan suorassa kontaktissa tutkittaviin, on erityisen paljon eettisiä näkökohtia, jotka tulee ottaa huomioon perheitä haastateltaessa. Tutkimus tulisi tehdä siitä näkökulmasta, joka palvelisi parhaiten tutkittavia. Jo suunnitelmavaiheessa tulee ottaa huomioon tutkimuksen kohteena olevien henkilöiden suostumus haastatteluun ja taata heille haastattelun luottamuksellisuus sekä pohtia tutkimuksesta aiheutuvia seurauksia kohdehenkilöille. Henkilöiden haastattelutilanteessa antamien tietojen luottamuksellisuus tulisi selvittää ja miettiä, mitä haastattelutilanne voi aiheuttaa haastateltaville. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 19–20.)

Haastateltaville painotettiin haastattelun luottamuksellisuutta ja sitä, että haastateltavat sekä heidän vastauksensa pysyisivät anonyymeinä. Haastattelutilanteessa haastattelijoiden rento ja avoin asennoituminen vaikutti positiivisesti haastattelutilanteeseen.

Haastattelun litteroinnissa, eli purkamisessa, tulee jälleen esille luottamuksellisuus. Haastattelu tulee purkaa niin, että se vastaa haastateltavien suullisia lausumia. Vastauksen analysoinnissa eettiseksi kysymykseksi nousee se, miten syvällisesti ja kriittisesti haastattelut voidaan analysoida. Analysoinnissa vastausten oikea tulkinta on tärkeää. Tutkijan eettinen velvollisuus on esittää niin

varmaa tietoa kuin mahdollista. Luottamuksellisuus on otettava huomioon myös haastattelujen raportoinnissa sekä huomioitava ne seuraukset, joita julkaistulla raportilla on haastateltaville. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 20.)

5.5 Tutkimuksen toteutus

Tutkimus oli kvalitatiivinen, ja aineisto kerättiin teemahaastattelua käyttäen. Teemat valittiin yhdessä Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystieteiden sijaishuollon yksikössä työskentelevien työelämäneustajien kanssa. Teemojen pohjalta laadittiin haastattelurunko ja haastattelukysymykset. (liite)

Perheille lähetettiin kirje Eksote:n sijaishuollon yksikön tukiperhetoiminnasta vastaavien henkilöiden toimesta. Kirjeessä kysyttiin halukkuudesta osallistua tutkimukseen ja kerrottiin haastattelusta sekä tulevasta yhteydenotosta. Kirjeessä kysyttiin myös, saako perheen yhteystietoja antaa tutkimuksen tekijöille yhteydenottoa varten. Kirjeen lähettämisen jälkeen haastateltaville soitettiin opintähtäjätekijöiden toimesta ja tiedusteltiin heidän halukkuuttaan osallistua haastatteluun. (liite)

Haastatteluun valittiin kuusi perhettä, joista viiden vanhempia haastateltiin henkilökohtaisesti. Yksi tutkimukseen osallistuneista henkilöistä lähetti vastaukset kirjallisena. Haastattelut toteutettiin perheiden kotona tai vaihtoehtoisesti Lappeenrannassa perhe- ja sosiaalipalveluiden viraston tiloissa. Haastatteluihin osallistui perheen vanhempien lisäksi 2 haastattelijaa. Haastattelut toteutettiin kevään 2011 aikana. Haastattelut nauhoitettiin, ja sen jälkeen ne litteroitiin, eli kirjoitettiin ääninauhalta tekstimuotoon.

5.6 Aineiston analysointi

Tutkimuksen ydinasia on kerätyn aineiston analyysi, tulkinta ja johtopäätösten teko. Tutkijalle selviää analyysivaiheessa, minkälaisia vastauksia hän saa ongelmiin. (Hirsjärvi ym. 2009, 221.) Tästä tutkimuksesta saatu haastattelemalla kerätty aineisto purettiin aineistolähtöistä sisällönanalyysia käyttäen.

Aineistolähtöinen sisällönanalyysi on menetelmä, jonka avulla voidaan tehdä havaintoja kerätystä aineistosta ja analysoida niitä. Analyysissä on olennaista, että aineistosta erotetaan samanlaisuudet ja erilaisuudet. Aineisto jaotellaan luokkiin sanojen ja muiden yksiköiden yhteyden ja merkityksen perusteella. Aineistoa kuvaavien luokkien tulee olla yksiselitteisiä. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä voidaan nähdä seuraavat vaiheet: analyysiyksikön valinta, aineistoon tutustuminen, aineiston pelkistäminen, aineiston luokittelu ja tulkinta sekä analyysin luotettavuuden arviointi. (Oulun yliopisto 2010.)

Litteroinnin jälkeen aineistoon tutustuttiin tarkemmin. Aineisto luettiin läpi useaan kertaan, minkä jälkeen vastaukset käytiin kohta kohdalta läpi. Tekstistä alleviivattiin merkitykselliset ilmaukset samalla aineistoa pelkistäen. Vastauksista poimittiin oleelliset asiat, sillä ne sisälsivät kokonaisuudessaan paljon tutkimuksen kannalta epäoleellista aineistoa. Oleellisten asioiden poimiminen vastauksista oli aikaa vievää. Vastauksia vertailtiin keskenään ja aineisto luokiteltiin samanlaisuuksiin ja erilaisuuksiin. Vastauksista oli helposti löydettävissä samanlaisuudet ja erilaisuudet, koska useissa vastauksissa oli käytetty paljon samantapaisia ilmauksia. Aineiston luokittelun jälkeen pelkistetyistä vastauksista koottiin opinnäytetyön lopulliset tutkimustulokset.

6 OPINNÄYTETYÖN TULOKSET

6.1 Taustatietoja haastateltavista

Haastattelussa haluttiin tuoda esiin tuettavien perheiden taustatietoja kysymällä perheiden vanhemmilta, keitä perheeseen kuuluu, minkä ikäisiä perheen lapset olivat, kun tukisuhde aloitettiin, kuinka kauan tukiperhesuhde oli kestänyt ja miksi ja kenen aloitteesta tukiperhesuhde aloitettiin.

Kaikki kuusi haastateltua henkilöä olivat perheen äitejä ja yksinhuoltajia tukiperhesuhteen alkaessa. Yksi haastateltavista äideistä eli uusperheessä. Perheen lapset olivat tukiperhesuhteen alkaessa pääasiallisesti alle kouluikäisiä. Vastaa-

jien tukiperhesuhde oli yleisimmin kestänyt haastattelua tehtäessä puolesta vuodesta vuoteen. Pisimmillään tukisuhde oli kestänyt 7 vuotta. Tukiperhesuhteet alkoivat joko perheen omasta aloitteesta ja toivomuksesta saada tukiperhe tai sosiaalihuollon ehdotuksesta. Ilmeni, että tukiperhesuhde voi alkaa myös tukiperheen ehdotuksesta.

Mie soitin, ku mie olin kuullu, että on mahdollisuutta tukiperheeseen. (H5)

Se oli sosiaalitoimistossa, oliko lastenvalvojan vai sosiaaliohjaajan kautta... jotteki se tuli vaa esille. (H4)

Tukiperhesuhde aloitettiin, koska haastateltavat perheen äidit halusivat tukiperheen avulla saada omaa aikaa ja tukea omaan jaksamiseen. Tukiperhesuhteesta toivottiin tukea koko perheelle ja lapsille miehen mallia ja isäkontaktia.

-- just tän niiku tän oman jaksamisen tukena -- että heillä ois sitte niiku isäkontaktia. (H1)

6.2 Tukiperhesuhteen alkaminen

Haastattelussa vanhemmilta kysyttiin tukiperhesuhteen alkamisesta ja perheiden ennako-odotuksista tukiperhetoiminnan suhteen. Heiltä kysyttiin myös, minkälaista tietoa he saivat tukiperhetoiminnasta tukisuhteen alussa ja saivatko he sitä tarpeeksi sekä miltä tuntui kohdata tukiperhe ensimmäistä kertaa ja miten tutustuminen perheeseen onnistui.

Tukiperhesuhteen alkaessa äideillä ei ollut suuria ennako-odotuksia tukiperhetoiminnasta. Entuudestaan tuttu tukiperhe helpotti tukiperhesuhteen aloittamista. Uudessa tukiperhesuhteessa mietitytti se, minkälaisia ihmisiä tukiperheessä on. Suurimpina odotuksina ja toiveina vanhemmilla oli se, että lapset viihtyisivät tukiperheessä ja tukiperheen ja lapsien välille syntyisi hyvä suhde. Tukiperhesuhteilta odotettiin myös sitä, että lapset saisivat uusia kavereita ja tukiperheet toimisivat ikään kuin lomapaikkana.

-- no et minkäköhälaisia ihmisiä ne on, ja sitte pääasia, et lapset niiku et eka tutustuu niihi ja tykkää jäähä sinne ja olla siellä. (H2)

No siis odotukset oli oikeestaan aika vähissä, koska ei niiku tienny, että mitä täs nyt tuleman pitää. (H1)

Kaikki tutkimukseen osallistuneet äidit eivät saaneet tarpeeksi tietoa tukiperhe-toiminnasta tukisuhteen alussa. Äidit, jotka kokivat saaneensa tarpeeksi tietoa, saivat sitä tukiperhetoiminnasta vastaavilta työntekijöiltä. Vanhemmille kerrottiin, että tukiperheet ovat käyneet valmennuksen, eikä tukiperheeksi pääse kuka tahansa. Tietoa saatiin myös siitä, miten käytännön asiat toimivat tukiperheen kanssa ja että tukiperheen luona olosuhteet ovat kodinomaiset.

Ei myö oikeestaa sillee hirveesti saatu tietoo -- se on niiku, et siel on iha samantlaiset olosuhteet ku kotona, ja et se ei oo niiku sellast virallista laitosmaista touhua niin sanotusti. (H2)

Joo kyllä oon saanu riittävästi tietoa, ja tota että täällä hirveen hyvin sitten niikun sosiaalityöntekijät kyllä sit kerto --. (H1)

Haastateltavat kokivat, että tukiperheen kohtaaminen ensimmäistä kertaa tuntui jännittävältä ja odottavaiselta. Ensikohtaaminen koettiin usein kankeana ennen kuin perheet tutustuivat toisiinsa paremmin. Tärkeäksi koettiin tutustumiskäynnit tukiperheen luona ennen varsinaista tukiperhesuhteen alkamista. Tukiperheen kohtaaminen koettiin helppona silloin, kun tukiperhe oli entuudestaan tuttu.

Tavattiin, ja ihan onhan se hyvin keinotekoinen tilanne sinänsä, että noniin et nyt tutustutaan toisiimme -- (H1)

Myö tajettii pari kertaa käyä siel kylässä, enneku sovittii et mitää viikonloppuja tai semmosta -- lapset tuli hyvi toimee keskenää heti ja myö aikuiset tultii juttuu hyvi. (H2)

Tukiperheen kohtaaminen oli itselleni helppoa, koska perhe oli jo tuttu. (H6)

6.3 Tukiperhesuhteessa oleminen

Haastattelussa vanhemmilta kysyttiin tukiperhesuhteessa olemisesta. Heiltä kysyttiin, miltä heistä tuntui tukiperhesuhteen alkaessa, miten yhteistyö tukiper-

heen kanssa lähti sujumaan, millä tavoin tukiperhetoiminta vaikutti koko perheeseen sekä millä tavoin yhteistyö sosiaalityöntekijöiden kanssa sujui ja olivatko he tietoisia keneen ottaa yhteyttä pulmatilanteissa.

Tukiperhesuhteen alkaminen tuntui haastateltavien lapsista hyvältä, koska lapset nauttivat tukiperheessä olemisesta ja lähtivät tukiperheisiin mielellään. Vanhemmat kokivat, että lasten jättäminen vieraaseen perheeseen tuntui aluksi hankalalta, mutta tukiperhesuhteen aloittaminen koettiin kuitenkin hyvänä asiaina. Vanhemmat kokivat myös oman ajan saamisen tarpeelliseksi.

No miut ainaki helpotti se, et on oikeesti joka kuukaus se viikonloppu, et mie saan sen oman ajan... teen mie sit ihan mitä tahansa. (H4)

Et oli se ekat kaks kertaa varmaa sellasii aika raskaita niiku jättää ne sinne -- (H3)

Ja sithän ne rupes oottamaa sitä, et koska on seuraava kerta ja et kertaakaan ei oo ollu sitä, et eikö haluis mennä sinne. (H5)

Vanhemmat kokivat, että yhteistyö tukiperheen kanssa lähti pääasiallisesti sujumaan hyvin. Ainoastaan yksi haastateltavista äideistä ei kokenut yhteistyön alkaneen hyvin. Yhteistyön alkamista helpottivat tutustumiskäynnit ja keskustelut tukiperheen kanssa.

Yhteistyö tukiperheen kanssa toimi alusta pitäen hyvin ja toimii yhä edelleen. (H6)

-- se meni silleen niin automaattisesti, et niitten kaa oltii heti samalla aaltopituudella. (H2)

Noo huonosti. (H1)

Tukiperhetoiminta vaikutti lapsiin, vanhempiin ja koko perheeseen positiivisesti. Vanhemmat kokivat saavansa omaa aikaa ja tukea perheen arkeen. Vanhemmat kokivat myös, että tukiperheessä järjestettiin paljon sellaista ohjelmaa lapsille, jota he eivät itse jaksaisi lapsille järjestää. Vanhempien mukaan lapset odottivat innoissaan tukiperheen luona vietettävää aikaa.

-- miust tuntuu, et lapsetki on välil varmaa iha tyytyväisiä, et pääsee äitin luota pois... ja sit ko ite ei välttämättä jaksa touhuta lasten kanssa, ni siel on ainaki silleen, et siel on niiko touhua koko aja. (H2)

Et kyl ne on semmone niiku tukipilari varmaa niiku meille kaikille -- (H3)

-- se vois olla vähä niiko varamummi ns. ja tota ja se pitää meist huolta sillee -- (H2)

Kaikki vanhemmat eivät olleet tietoisia siitä, keneen ottaa yhteyttä pulmatilanteissa. He myös pystyivät sopimaan asiat tukiperheen kanssa keskenään ilman yhteydenottoa sosiaalityöntekijöihin. Koko tukiperhetoiminnan järjestelmä koettiin osittain hankalaksi ja monimutkaiseksi silloin, kun vanhemmilla ei ollut selkeää tietoa keneen sosiaalityöntekijään ottaa yhteyttä tukiperhetoimintaa koskevissa asioissa.

Meil on nää kaks sosiaalinaista kenen kaa myö ollaa tekemisissä oltu, et kyl mie tiän et mie niille sitte voin soittaa, jos tulee jotai ongelmii. (H2)

Me ollaan pystytty keskenään sopimaan. (H5)

Meil oli sillo se palaveri, mut se tuntu iha joltai kuulustelult. (H4)

6.4 Tukiperhesuhteen tämänhetkinen tilanne

Haastattelussa tuotiin esille tukiperhesuhteen tämänhetkinen tilanne. Äideiltä kysyttiin, millaisia tavoitteita heillä oli koskien tukiperhesuhteesta saatavaa hyötyä, miten tukiperhetoiminta vastasi perheen tarpeisiin ja näkyikö tukiperhetoiminta perheen arjessa sekä oliko tukiperhetoiminta oikea tukimuoto perheelle.

Haastatellut vanhemmat kokivat tukiperhesuhteen hyödylliseksi, ja oman ajan saaminen koettiin tärkeimmäksi asiaksi, koska se tukee vanhemman jaksamista. Tärkeäksi koettiin myös se, että lapset saavat perheen ulkopuolisia ja pysyviä kontakteja, ja että heillä on erilaista tekemistä kuin kotona. Merkittäviksi tavoitteiksi koettiin myös miehen mallin saaminen ja tukiverkostojen laajeneminen.

-- lapsetki niiku iha oikeesti joskus pääsee miust eroo, koska siit ei ainakaa hyödy kukaa, et jos mie poltan itteni loppuu. (H3)

Sais sellasta miehenmallia sieltä tukiperheestä myös, et ei nyt tietenkään mitään isän korviketta -- (H1)

Lapseni etuja ovat se, että tukiperheessä harrastetaan erilaisia asioita kuin oman perheen kesken. (H6)

Tukiperhetoiminta vastasi perheiden tarpeisiin hyvin ja tukiperheet olivat joustavia. Vanhemmat kokivat, että lapsia kohdellaan tasavertaisesti ja oikeudenmukaisesti. Tukiperhetoiminta ei kuitenkaan aina vastannut perheen tarpeisiin, ja tukiperhevaihdoksen toivottiin parantavan yhteistyötä perheiden välillä.

-- tää on ollu niiku semmone ihan mieletön lottovoitto tähän kohtaan. (H4)

Niiku et kyl hyö niiku hirveesti joustaa ja. (H3)

Arki näyttäytyi perheille melko samanlaisena tukiperhesuhteesta huolimatta. Vanhemmat kokivat kuitenkin jaksavansa paremmin ja lapset odottivat tukiperheen luona vietettävää aikaa. Tukiperheistä oli tullut erittäin läheisiä perheille. Tukiperhesuhde näkyi arjessa myös ahdistuksena, koska vanhemmat kokivat, etteivät lapset olleet tervetulleita tukiperheeseen.

No sillai et sitä melkei joka päivä kysellää, et millo sinne pääsee taas. (H3)

Se lähinnä näky niiku miun puolelta sellasena ahdistuksena, koska se oli tosi kurja se tilanne, että kun joutuu periaattees tyrkyttää lapsiaan sinne -- (H1)

Tukiperhetoiminta oli ehdottomasti oikea tukimuoto perheille ja vanhemmat kokivat oman ajan saamisen merkittävimäksi asiaksi.

-- se niiku vastaa sitä meidän tarvetta ihan täysin. (H3)

6.5 Palautteet ja toiveet

Lopuksi äideiltä kysyttiin palautteita ja toiveita koskien tukiperhetoimintaa. Heiltä kysyttiin, millaisia myönteisiä ja kielteisiä tuntemuksia perheillä oli tukiperhetoiminnasta, millä tavoin tukiperhetoimintaa tulisi perheen mielestä kehittää sekä minkälaisia toiveita heillä oli koskien tukiperhetoimintaa.

6.5.1 Myönteiset kokemukset

Myönteisiksi asioiksi tukiperhetoiminnassa koettiin se, että lapset saivat uusia ihmisiä elämäänsä sekä elinikäisiä suhteita. Lapset saivat harrastaa erilaisia asioita ja he oppivat samalla jakamaan tavaroitaan muiden lasten kanssa. Lapsista näki, kuinka he nauttivat tukiperheessä olemisesta ja he tulivat hyvin toimeen tukiperheen kanssa. Vanhemmat saivat levätä ja kerätä voimia, ja tukiperheestä saattoi saada elinikäisen ystäväperheen. Yhteydenpito tukiperheen kanssa oli avointa ja luottamuksellista, ja vanhemmat kokivat voivansa soittaa tukiperheelle tarpeen vaatiessa. Positiivisiksi asioiksi koettiin myös aktiiviset sosiaalityöntekijät, jotka hoitivat perheiden asioita. Vanhemmat olivat tyytyväisiä siihen, että tukiperheeksi aikovan perheen täytyi käydä toimintaan perehdyttävä valmennus.

Lapsi saa elinikäisiä suhteita -- (H6)

Et siihe pitää käyä jotai kursseja, ja siihe ei voi ruveta niiku kuka tahansa.(H3)

Et miust on iha hyvä, et on tämmösii tukiperheit, harmi ku kaikki ei vaa saa niitä. (H2)

Aktiivisia tääl on ollu siis niiku sosiaalityöntekijät -- (H1)

6.5.2 Kielteiset kokemukset

Negatiiviseksi asiaksi koettiin epävarmuus tukisuhteen alkaessa. Epävarmuutta aiheuttivat tietämättömyys tukiperhetoiminnasta sekä se, ettei tukiperhe ollut entuudestaan tuttu. Vanhemmat pelkäsivät sitä, millä tavoin ystävät reagoisivat

perheen saamaan tukeen, ja he kokivat olevansa riittämättömiä huolehtimaan omista lapsistaan. Negatiivisiksi asioiksi koettiin myös, ettei tukiperheitä ole riittävästi ja tukiperhetoimintaan käytettävät resurssit ovat rajalliset. Tukiperheessä vietettävää aikaa ei myöskään ollut tarpeeksi. Vanhempia mietitytti myös tukiperheen motiivit ryhtyä tukiperheeksi, kun heillä on jo valmiiksi omia lapsia sekä se, onko tukiperheillä tarvittavaa koulutusta. Yhteydenpito sosiaalitoimen kanssa koettiin haastavaksi, koska tieto kulki monen eri henkilön kautta. Tukiperhesuhteen loppuminen koettiin myös negatiivisena ja uhkaavana asiana.

Heräsi ajatuksia, olenko huono äiti, kun en jaksa hoitaa lastani ympäri vuorokautta lepäämättä. (H6)

Ystäväpiirissäni kuiskuteltiin, ettei minun asiani ole kunnossa, kun sosiaalitoimisto hoitaa lastani viikonloppuisin. (H6)

Ei sit niiku tiedä, et keneen mie otan sen yhteyden, koska nää on niin jotenkin eri henkilöitten kautta kaikki -- (H1)

Tuo tukiperhe kuulosti joteki aluks hirveen semmoselta, et se on joku sosiaalitoimisto... tai oha se tietyst, mut semmone, että katottu et aha tuo äiti tarvii nyt vähä hengähdystaukoo -- (H2)

-- resurssitki on rajalliset, et niitä tukiperheitä ei ilmeisestikään oo nyt ihan niiku pilvinpimein, et sitä ei niin aktiivisesti niiku tarjota. (H1)

Et se, et en tiä kuin hepposin perustein tai minkälainen se on ollu näillä perheillä se koulutus -- (H1)

6.5.3 Kehittämisideat

Vanhemmat halusivat, että tuettaville perheille kerrottaisiin, ettei ole heikkouden merkki, jos perhe tarvitsee tukiperhettä. Tukiperhetoimintaa tulisi kehittää yksilöllisempään suuntaan perheiden tarpeita vastaaviksi, esimerkiksi lisäämällä tukiperheen luona vietettäviä viikonloppuja. Vanhemmat halusivat myös, että tukiperheiden motiivit selvitettäisiin ennen heidän ryhtymistään tukiperheeksi. Vanhempien mielestä sosiaalitoimen tulisi ottaa aktiivisemmin yhteyttä tuettaviin perheisiin ja että perheiltä kysyttäisiin, mikä on tukisuhteen tilanne tai varattai-

siin aika kartoituskeskusteluille. Uusia tukiperheitä haluttaisiin myös enemmän, jotta jonot eivät olisi liian pitkiä.

-- että ku nyt siihe on niiku sellaset tietyntyypiset raamit, ni ne vois niit voi niiku vähä sellai yksilöittää. (H3)

Ehkä enemmän niiku jotenki mie oon aatellu, et haluaisin ite tietää, et mitkä on niiku heidän motiivit. (H1)

6.5.4 Toiveet

Vanhemmat toivoivat, että tukiperhetoiminta jatkuisi pitkään ja ettei tukiperhe vaihtuisi. Tukisuhteelta haluttiin joustavuutta ja sitä, että voisi itse sopia enemmän asioista tukiperheen kanssa. Vanhemmat toivoivat myös sitä, että lapsilla olisi kesällä mahdollisuus olla pidempään tukiperheen luona. Tukiperheelle ja tuettavalle perheelle haluttiin erillisiä kartoitustapaamisia tukisuhteen sujumisesta, jotta kaikki asiat tulisivat varmasti sanotuiksi. Vanhemmat halusivat lisää tietoa oikeuksistaan, ja siitä, mitä tukiperheeltä saa vaatia ja mihin tukiperhettä voi velvoittaa. Vanhemmat toivoivat myös, että tukiperheille maksettaisiin suurempi korvaus heidän tekemästään työstä. Tukiperheen saaman korvauksen tulisi kasvaa sen mukaan, kuinka kauan perhe on toiminut tukiperheenä.

Kuha ei ihan heti lopetettais, eikä varsinkaa vaiheta sitä. (H4)

Just varmaa tuo, et niis vois niiku joustaa niissä. (H3)

He tekevät arvokasta työtä ja pelastavat monia vanhempia. (H6)

Tutkimuksesta haluttiin saada vastaukset tutkimuskysymyksiin, joiden avulla haluttiin selvittää millaista hyötyä tukiperhetoiminnasta oli lapsille ja koko perheelle, kokiko perhe tukiperhetoiminnan oikeanlaiseksi tukimuodoksi ja millä tavoin tukiperhetoimintaa tulisi kehittää. Kaikki haastattelun osa-alueet täydensivät omalta osaltaan tutkimuskysymyksiin saatuja vastauksia.

7 POHDINTA

Opinnäytetyömme aiheen valinta osoittautui haastavaksi, koska mielenkiintoisia aiheita oli monia. Kiinnostus tukiperhetoimintaa kohtaan heräsi, sillä yhdellä meistä oli entuudestaan tietoa tukiperhetoiminnasta. Aiheen valinta mahdollisti tekijöille myös lastentarhanopettajan pätevyyden saamisen. Lastentarhanopettajan pätevyyden saamiseksi rajasimme opinnäytetyön käsittelemään alle 8-vuotiaita lapsia ja heidän perheitään.

Olimme opettajamme kautta yhteydessä Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystieteiden sijaishuollon yksikköön, joka vastaa tämän alueen tukiperhetoiminnasta. Pohdimme yhdessä työelämän edustajan kanssa mahdollisia tutkimusaiheita tukiperhetoimintaan liittyen. Päädyimme tutkimaan tuettavien perheiden kokemuksia tukiperhetoiminnasta Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystieteiden alueella haastattelemalla perheitä henkilökohtaisesti. Tähän aiheeseen päädyttiin, koska sitä ei ollut aikaisemmin tutkittu tällä alueella tästä näkökulmasta. Olimme erittäin tyytyväisiä aiheen valintaan, koska saimme tutkimuksesta paljon hyödyllistä tietoa ja mielenkiinto tutkimusta kohtaan säilyi koko opinnäytetyöprosessin ajan.

Haastattelukysymyksiä laadittaessa otimme huomioon työelämäedustajien toiveet. Kysymysten laatiminen oli mielenkiintoista ja auttoi meitä hahmottamaan opinnäytetyöprosessiamme pidemmälle. Kysymysrunko vastasi työelämäedustajien esittämiä toiveita ja työllemme asettamia tavoitteita.

Toteutimme tutkimuksen haastattelemalla tuettavien perheiden äitejä henkilökohtaisesti. Vanhempien kanssa oli helppo sopia haastatteluajankohtia ja yhteistyö perheiden kanssa oli vaivatonta. Osa haastatteluista tehtiin perheiden kotona. Ajatus tuntemattoman ihmisen kotiin menemisestä tuntui meistä aluksi vieraalta, mutta jo heti ensimmäisen haastattelun jälkeen ennakkoluulot hävisivät. Aineistonkeruumenetelmä osoittautui oikeaksi valinnaksi, koska pääsimme aitoon vuorovaikutukseen haastateltavien kanssa ja myös arkaluontoisista asioista keskustelu oli luontevaa. Kotona tehtyjen haastattelujen tunnelma oli rento ja avoin, koska olimme perheen omalla alueella ja vieraina heidän kodissaan.

Perheen kohtaamisessa oli tärkeää heidän arvostamisensa ja perheen oman tilan kunnioittaminen. Puonin ym. (2004, 241) mukaan perhe on oman itsensä asiantuntija, jota tulee arvostaa ja kuunnella kaikissa perhettä koskevissa suunnitelmissa ja päätöksenteoissa.

Loput haastattelut tehtiin perhe- ja sosiaalipalveluiden viraston tiloissa vanhempien omasta pyynnöstä. Haastattelutilanne oli kotona tehtyihin haastatteluihin verrattuna erilainen. Tilanne tuntui molemmista osapuolista viralliselta ja haastateltavien lähelle pääseminen oli vaikeampaa. Käytimme kaikissa haastatelussa nauhuriä, mikä tuntui haastateltavista aluksi epämiellyttävältä. Kerroimme vanhemmille nauhurin käytön tarkoituksesta ja siitä, että sen avulla vastaukset säilyvät todenmukaisina tutkimukseen loppuun saakka. Haastatteluiden edetessä äidit eivät enää kiinnittäneet huomiota nauhuriin.

Aihe osoittautui erittäin ajankohtaiseksi ja tarpeelliseksi tutkia, koska tukiperhe-toiminnasta ja tuettavien perheiden kokemuksista ei tiedetä paljoa. Tukiperhe-toiminta avohuollon tukitoimena tulisi saada mielestämme näkyvämmäksi ja tukiperheitä tulisi saada myös lisää mukaan toimintaan. Tukiperhetoimintaa voitaisiin saada näkyvämmäksi välittämällä tietoa tukiperhetoiminnasta esimerkiksi neuvoloiden, päiväkotien ja koulujen henkilökunnalle. Henkilökunta voisi puolestaan välittää tietoa eteenpäin perheille vanhempainilloissa ja muissa vanhempien kanssa käytävissä keskusteluissa. Tällöin tietämys tukiperhetoiminnasta kasvaisi ja perheet osattaisiin ohjata ja he osaisivat itse hakeutua näiden palveluiden pariin. Tätä kautta tukiperheitäkin voitaisiin saada lisää mukaan toimintaan.

Avohuollon tukitoimilla pyritään ennaltaehkäisemään lapsiperheiden ongelmien kasvua, mutta tutkimuksessa ilmeni, että vanhemmilla ei usein ollut riittävästi tietoa ennaltaehkäisevistä palveluista, kuten tukiperhetoiminnasta. Ennaltaehkäisyllä tarkoitamme perheiden vaikeuksiin puuttumista varhaisessa vaiheessa. Bardyn ym. (2001, 106) mukaan tuen tarpeessa olevat perheet tulisi tunnistaa ja tukea perheitä varhaisessa vaiheessa niin, etteivät vaikeudet lisääntyisi.

Perherakenteen muutos suurperheistä yksinhuoltajaperheisiin ja uusperheisiin korostui hyvin tutkimuksessa. Kaikki tutkimukseen osallistuneet perheet olivat joko yksihuoltajaperheitä tai uusperheitä. Takala (2005, 7, 20) toteaa, että uusperheistä on tullut tavallinen perhemuoto ja yksinhuoltajaperheiden määrä on huomattavasti lisääntynyt. Yhteiskunnan palvelujärjestelmässä tulisi entistä paremmin ottaa huomioon perherakenteiden muutokset lisäämällä ja kehittämällä ennaltaehkäiseviä palveluita.

Tutkimuksessa tuli esiin, ettei lapsilla usein ollut muodostunut kiintymyssuhdetta molempiin vanhempiin tai lapsen suhde toiseen biologiseen vanhempaan oli heikko. Vanhemmat toivoivatkin, että lapsen ja tukiperheen välille muodostuisi pysyvä ja kestävä suhde. Puonin ym. (2004, 199) mukaan positiiviset ja kestävät kiintymyssuhteet tukevat lapsen myöhempää kehitystä ja kykyä muodostaa luottamuksellisia suhteita toisiin ihmisiin.

Tutkimuksessa nousi esiin myös vanhempien riittämättömyyden tunne huolehtia lapsistaan ja pelko huonoksi äidiksi leimautumisesta. Kynnys hakea ulkopuolista apua on suuri, koska usein ajatellaan, että vanhempien tulisi pärjätä itsenäisesti ja kyetä huolehtimaan lapsistaan omin avuin. Puonin ym. (2004, 199) mukaan vanhemmuus koetaan usein haastavaksi ja vanhemmat tarvitsevat tukea erityisesti uupumiseen, epävarmuuteen ja jaksamattomuuteen vanhempana sekä ajankäyttöön liittyviin ongelmiin ja vastuun jakamiseen. Ulkopuolinen apu tulee usein kysymykseen vasta silloin, kun perheen omat voimavarat eivät riitä ylläpitämään tasapainoista perhe-elämää ja arkea. Tukiperhetoiminnan tulisi olla avoimempaa ja toiminnasta tiedottaessa tulisi korostaa sitä, että tukiperhetoiminta on suunnattu tavallisille perheille, jotka tarvitsevat tukea arkeen.

Kynnys hakea apua tulisi saada matalammaksi tuomalla tukiperhetoimintaa enemmän esille kertomalla perheiden kanssa työskenteleville tahoille tukiperhetoiminnan mahdollisuuksista. Yhteiskunnassa tulisi mielestämme lisätä resursseja ennaltaehkäisevien palveluiden parantamiseen, jolloin myös tukiperhetoimintaa voitaisiin kehittää. Ennaltaehkäiseviin palveluihin panostaminen sekä säästäisi yhteiskunnan varoja että estäisi vakavampien ongelmien syntyä pitkällä aikavälillä. Takala (2005, 8) toteaaakin, että lapsen varhaisina elinvuosina ai-

heutunutta vahinkoa on vaikea paikata myöhemmin. Lisäksi jälkeinpäin tehtävät korjaavat toimet ovat tehottomampia ja tulevat paljon kalliimmaksi kuin jos lasten hyvinvointia parannettaisiin sen sijaan jo silloin, kun he ovat pieniä.

Tutkimukseen osallistuneet äidit kokivat oman vanhemmuutensa haasteelliseksi ja tunsivat, etteivät he yksin pysty vastaamaan lastensa tarpeisiin. Tukiperheestä saatiin tukea vanhempien jaksamiseen ja perhe-elämään ja se koettiin voimavaraksi. Äidit kokivat, että tukiperhe oli oman kodin lisäksi hyvä oppi- ja kasvuympäristö, jossa lapsi saa valmiuksia toimia erilaisissa tilanteissa ja jossa lapset oppivat sosiaalisia taitoja. Tukiperhe tulisi nähdä rikkautena lapsen elämässä, koska sitä kautta lapsi saa erilaisia kokemuksia perhe-elämästä, ihmis-suhteista ja tavoista toimia toisten ihmisten kanssa.

Tukiperhe voidaan nähdä eräänlaisena sosiaalisena vanhemmuutena, koska lapset elävät tukiperheessä perheenjäsenenä tavallisen perheen arkea. Tutkimuksessa ilmeni, että tukiperheiden kodinomaisuus vaikutti vanhempien mukaan myönteisesti lasten elämään sekä vähensi heidän omaa huoltaan siitä, millaisessa ympäristössä lapsi aikaansa viettää. Tukiperhesuhteesta hyötyy koko perhe. Äidit saavat tukea vanhemmuuteen ja aikaa itselleen, ja tukisuhde vaikuttaa myönteisesti lapsen kehitykseen. Puonin ym. (2004, 241–244) mukaan vanhemmuuden tehtävät ovat supistuneet ja lasten hoitaminen ja kasvataminen ovat siirtyneet osittain yhteiskunnan vastuulle, jolloin voidaan puhua jaetusta vanhemmuudesta.

Haastattelut antoivat meille todella paljon, ja haastattelutilanteet olivat opinnäytetyömme mielenkiintoisin osio. Vanhempien kokemukset tukiperhetoiminnasta lisäsivät tietämystämme tällaisesta avohuollon tukitoimesta sekä siitä, minkälaisen prosessin vanhemmat ovat käyneet läpi. Vanhempien kohtaamisen kautta ymmärsimme, että tuettavat perheet ovat aivan tavallisia perheitä, joiden sosiaalinen verkosto on kapea, jolloin ulkopuolinen apu tulee tarpeeseen. Tukiperhetoiminnan avulla perhe selviytyy paremmin arjen tuomista haasteista ja vanhemmat jaksavat myös paremmin.

Haastatteluiden litterointi, eli puhtaaksikirjoittaminen, oli työläs ja aikaa vievä vaihe tutkimusprosessissamme. Sekä vastausten analysointi että samanlaisuuksien ja eroavaisuuksien etsiminen aineistosta puolestaan oli mielenkiintoinen osa tutkimusta. Opinnäytetyöhön kirjoittamamme teoriaosuus tuki hyvin tutkimusta ja siitä saatuja tuloksia. Tutkimusta tehdessä kiinnitimme paljon huomiota sen luottamuksellisuuteen. Ennen varsinaista haastattelun aloittamista kerroimme äideille, että vastaukset käsitellään luottamuksellisesti ja nimettömänä. Vastausten analysointivaiheessa kiinnitimme erityisesti huomiota siihen, että vastaukset pysyvät muuttumattomina tutkimuksen loppuun asti, jolloin tutkimuksesta saatiin mahdollisimman todenmukainen tulos.

Tukiperheitä lisäämällä voitaisiin paremmin ennaltaehkäistä pienten lasten perheiden ongelmien kasvua. Tutkimuksessa ilmeni, että perheen äidit kokivat tukiperheen lisäävän omaa jaksamista, mikä vaikutti koko perheen hyvinvointiin. Perheet joutuivat kuitenkin usein odottamaan sopivaa tukiperhettä pitkään, sillä kysyntää tukiperheille on enemmän kuin mitä niitä on tarjolla.

Pienten lasten perheiden kohdalla, joilta puuttuu sosiaalinen verkosto, on tukiperhetoiminta erittäin tärkeä tukimuoto. Kinnunen & Rönkä (2002, 4–5) korostavat, että vanhemmuutta vaikeuttavia tekijöitä ovat nykyään esimerkiksi sosiaalisten verkostojen mureneminen. Pienten lasten perheissä vanhempien jaksaminen on erittäin tärkeää hyvän ja turvallisen lapsuuden takaamiseksi. Silloin kun läheltä ei löydy sosiaalista verkostoa, voi vanhempien voimavarat loppua, jolloin tilanne vaikuttaa koko perheeseen. Tukiperheen avulla vanhemmat saavat aikaa itselleen ja mahdollisuuden kerätä voimia lapsiperheen arjen pyörittämiseen. Tukiperheestä vanhemmat voivat saada myös tukea vanhemmuuteen ja parhaimmassa tapauksessa pitkäaikaisen tukiverkon lähelleen. Tukiperheessä lapset saavat viettää aikaa turvallisessa ympäristössä, jossa he luovat uusia kontakteja ja opettelevat sosiaalisen elämän taitoja. Tukiperheen kautta lapsille muodostuu kiintymyssuhteita, jotka ovat erittäin tärkeitä lapsuudessa. Tukiperhetoiminnasta hyötyy koko perhe ja oikealla tavalla toteutuessaan se on erittäin arvokasta ennaltaehkäisevää työtä.

Opinnäytetyön tekeminen antoi meille paljon arvokkaita kokemuksia. Saimme kohdata erilaisia perheitä ja kuulla heidän elämäntarinoitaan. Haastateltavat perheenäidit suhtautuivat meihin avoimesti ja luottavaisin mielin, minkä vuoksi meille jäi positiivinen kokemus haastatteluiden tekemisestä ja koko opinnäytetyöprosessista. Saimme tutkimuksesta paljon arvokasta tietoa siitä, millaiseksi tuettavat perheet ovat kokeneet tukiperhetoiminnan Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystieteiden alueella. Saimme myös vastaukset asettamiimme tutkimuskysymyksiin.

Opinnäytetyöprosessi tuki ammatillista kasvuamme ja vahvisti sosionomin ydinosaamista monella tapaa. Opinnäytetyön tekeminen lisäsi tietoisuuttamme yhteiskunnan palvelujärjestelmästä liittyen ennaltaehkäisevään lastensuojelutyöhön. Työn avulla meillä oli mahdollisuus tuoda perheiden mielipiteitä ja toiveita esiin ja kehittää näin tukiperhetoimintaa. Opimme myös tarkastelemaan teoriaa ja tutkimuksesta saatua aineistoa kriittisesti ja poimimaan näistä oleelliset asiat opinnäytetyöhömmemme. Työn kautta opimme ymmärtämään laaja-alaisemmin lasten ja perheiden tarpeita ja heidän tilanteitaan. Työn tekeminen vahvisti meidän vuorovaikutus- ja viestintätaitojamme, koska kohtasimme perheet kasvotusten. Haastatteluiden tekeminen vaati meiltä rohkeutta kohdata perheet heidän kotonaan ja kykyä asettua heidän asemaansa. Aikaisempi kokemus lasten ja perheiden kanssa tehtävästä työstä ja sosiaalialan tuntemus tuki meitä opinnäytetyöprosessissamme.

Opinnäytetyöprosessi kokonaisuudessaan opetti meille tutkimisen ja kehittämisen taitoja ja sen, mitä kaikkea tutkimusta tehdessä on otettava huomioon. Tutkimuksen tekemiseen liittyy aina eettisiä näkökohtia, joiden huomioon ottaminen korostui työssämme. Haastateltavat perheet kohdattiin heitä arvostavasti ja kunnioittavasti. Pidimme huolen siitä, että haastateltavien henkilöllisyys ei missään vaiheessa tutkimusta paljastunut. Haastatteluista saadut vastaukset käsiteltiin luottamuksellisesti ja niin, että aineiston sisältö pysyi muuttumattomana. Opinnäytetyön tekeminen vaati myös paljon suunnittelua, joka kehitti organisoitukykyämme. Opinnäytetyöprosessin aikana refleктоimme omaa toimintaamme ja siitä saatuja tuloksia.

Opinnäytetyömme perustui työelämälähtöisyyteen ja yhteistyö työelämän edustajien kanssa sujui hyvin. Saimme heiltä tarvittavaa tukea opinnäytetyöprosessimme aikana. Toivomme, että he pystyvät hyödyntämään tutkimustamme tukiperhetoiminnan kehittämisessä ja tekemään toiminnasta näkyvämpää.

Opinnäytetyön tekeminen oli pitkä prosessi, johon liittyi monta eri vaihetta. Työn tekeminen vaati meiltä kärsivällisyyttä ja pitkäjänteisyyttä sekä asioiden organisoimista. Haastavaksi koimme sen, että opinnäytetyötä teki kolme henkilöä, jolloin aikataulujen yhteensovittaminen oli hankalaa. Pystyimme kuitenkin tekemään ja kirjoittamaan työtä yhdessä, ja näin saimme aikaan yhtenäisen kokonaisuuden. Haastavaksi koimme myös teoretiedon keräämisen, koska tukiperhetoiminnasta ei ollut tarpeeksi tietoa saatavilla. Saimme kuitenkin kerättyä tietoa tukiperhetoiminnasta haastatteleamalla työelämäedustajaamme. Myönteisenä asiana koimme sen, että pystyimme pohtimaan asioita monesta eri näkökulmasta, koska tekijöitä oli kolme. Opinnäytetyöprosessin aikana opimme pelaamaan toimintaamme toistemme kautta.

Jatkotutkimusaiheena voisi olla tutkimus tukiperheiden kokemuksia tukiperhetoiminnasta. Tutkimuksessa voitaisiin selvittää, minkälaisia valmiuksia tukiperheet ovat saaneet toimia tukiperheenä, miten tukiperheitä voitaisiin heidän mielestään saada lisää ja millä tavalla toimintaa tulisi kehittää tukiperheiden näkökulmasta. Työssä voitaisiin myös verrata tuettavien perheiden ja tukiperheiden näkemyksiä tukiperhetoiminnasta.

LÄHTEET

Bardy, M. Salmi, M. & Heino, T. 2001. Mikä lapsiamme uhkaa? Suuntaviivoja 2000-luvun lapsipoliittiseen keskusteluun. Helsinki:Stakes

Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus 2010. Lastensuojelun tukihenkilö- ja tukiperhehoito sekä perhehoito.

<http://www.eksote.fi/Tiedote.asp?TiedoteID=7630&NakymaID=1> (Luettu 11.11.2010)

Heikkilä, M. & Luumi, P. 2003. Rakasta lasta – Suojele lapsuutta. Helsinki:LK-kirjat

Hiltunen, V., Hyytiäinen, M., Lindroos, S. & Matero, M. 2008. Ohjaan ja avustan. Koulunkäyntiavustajan käsikirja. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu-teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, S. & Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15., uudistettu painos. Helsinki: Tammi.

Hämäläinen, U. & Kangas, O. 2010. Johdanto. Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin tarkastelua. Teoksessa Hämäläinen, U., Kangas, O., Faurie, M., Kalliomaa-Puha, L., Jäntti, M., Haataja, A., Niemelä, M., Raijas, A., Hyväluoma, J., Karhumäki, A., Österbacka, E., Airio, I., Martikainen, J., Autti-Rämö, I., Saarikallio-Torp, M., Heino, T., Hiilamo, H., Hytti, H., Rajavaara, M., Johnsson, M. & Koskenvuo, K. Perhepiirissä. Helsinki: Kelan tutkimusosasto

Jarasto, P. & Sinervo, N. 2001. Elämää varten – Alle kouluikäisen lapsen maailma. Helsinki: Gummerus.

Kekkonen, M. 2004. Vanhemmuutta etsimässä ja tukemassa – Lapsiperheiden peruspalveluiden kehittäminen. Raportteja 281. Helsinki: Stakes.

Kinnunen, U. & Rönkä, A. 2002. Johdanto. Teoksessa perhe ja vanhemmuus. Suomalainen perhe-elämä ja sen tukeminen. Toim. Rönkä, A. & Kinnunen, U. Jyväskylä: PS-kustannus.

Mukkala, J. & Myllymäki, H. 2007. Pelastakaa Lapset ry:n järjestämä tukiperhe-toiminta lapsen vanhempien näkökulmasta. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö. https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/17827/jamk_1193831593_3.pdf?sequence=2 (Luettu 11.11.2010)

Oulun yliopisto 2010. Aineisto ja sen käsittely. <http://herkules.oulu.fi/isbn9514271637/html/x883.html> (Luettu 11.11.2010)

Peltonen, A.2004. Apua ajoissa - Tunnista lapsen hätä. Helsinki:Kirjapaja

Puonti, A., Saarnio, T. & Hujala, A. 2004. Lastensuojelu tänään. Helsinki:Tammi.

Räty, T. 2010. Lastensuojelulaki. Käytäntö ja soveltaminen. Helsinki: Edita Prima Oy

Sosiaaliportti 2011. Tukihenkilö tai tukiperhe.

<http://www.sosiaaliportti.fi/fi->

[FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/avohuolto/muuttukitoimet/tukihenkilo_tai_tukiperhe/](http://www.sosiaaliportti.fi/fi-) (Luettu 21.10.2011)

Takala, P. 2005. Johdanto. Perheenmuutos ja pohjoismainen perhepolitiikan malli. Teoksessa Haataja, A., Hiilamo, H., Hämäläinen, U., Kajanoja, J., Kalliomaa-Puha, L., Kinnunen, U., Klaukka, T., Kröger, T., Lammi-Taskula, J., Määttä, M., Rönkä, A., Sallinen, M., Salmi, M., Takala, P. & Virta, L. (toim.) Onko meillä malttia sijoittaa lapsiin? Helsinki: Edita Prima Oy, 7-17, 20–52.

Taskinen, S. 2007. Lastensuojelulaki (417/2007) Soveltamisopas. Helsinki:Stakes.

Tilastokeskus 2010. Käsitteet ja määritelmät. Perhe.

<http://www.stat.fi/meta/kas/perhe.html> (Luettu 15.11.2010)

Vilen, M., Vihunen, R., Vartiainen, J., Siven, T., Neuvonen, S. & Kurvinen, A. 2006. Lapsuus – erityinen elämänvaihe. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.

**Etelä-Karjalan sosiaali- ja
terveydenhuollon kuntayhtymä**
Sosiaali- ja terveystyö
Koulutuspäällikkö

Viranhaltijapäätös

1

31.01.2011 Dnro 83/13.00/2011

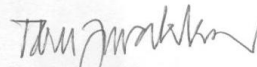
§ 12/2011/ Tutkimuslupapäätös

TUTKIMUSLUPA / Mirja Uuksulainen, Iida Rui ja Susanna Silver

Päätös

Teille on myönnetty tutkimuslupa koskien tutkimustanne "Kokemuksia tukiperhetoiminnasta tuettavien perheiden näkökulmasta Etelä-Karjalassa".

Lappeenrannassa 31.1.2011

Taru Juvakka
Koulutuspäällikkö, TtT
Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystyö
Koulutuspalvelut
PL 24
53101 Lappeenranta
taru.juvakka@eksote.fi
Puh. 044 791 5620

Tämä päätös on postitettu asianosaisille 31.1.2011

Hannele Lindberg
toimistos sihteeri

Hyvät vanhemmat,

Olemme kolme sosionomiopiskelijaa (AMK) Saimaan ammattikorkeakoulusta. Teemme opinnäytetyötä tukiperhetoiminnasta Etelä-Karjalan alueella yhteistyössä Eksote:n sosiaali- ja perhepalveluiden tukiperheteriimin kanssa.

Opinnäytetyön tarkoituksena on kerätä tietoa ja kokemuksia tukiperhetoiminnasta. Toteutamme opinnäytetyön haastatteleamalla pienten lasten perheitä, jotka ovat tukisuhteessa tukiperheen kanssa.

Haastatteluista saadun tiedon tarkoituksena on kehittää tukiperhetoimintaa ja saada tukiperhetoiminnassa mukana olevien perheiden ääni kuuluviin.

Haastattelut toteutetaan Teidän toivomuksenne mukaan joko kotonanne tai Lappeenrannassa sosiaalitoimiston tiloissa viikkojen 15–17 välisenä aikana.

Olemme sitoutuneet käsittelemään saamaamme haastatteluaineistoa ja Teitä koskevaa tietoa ehdottoman luottamuksellisesti. Henkilöllisyytenne ei tule paljastumaan missään opinnäytetyön vaiheessa tai sen jälkeen.

Tulemme ottamaan Teihin yhteyttä puhelimitse maaliskuun vaihteessa.

Toivomme, että Teillä oli kiinnostusta ja aikaa osallistua haastatteluun.

Kiitämme Teitä avustanne!

Lappeenrannassa 19.1.2011

Mirja Uuksulainen

Iida Rui

Susanna Silver

1 Taustatietoja tuettavasta perheestä

- Keitä perheeseen kuuluu?
- Minkä ikäisiä lapsenne olivat, kun tukiperhesuhde aloitettiin?
- Kuinka kauan tukiperhesuhde on kestänyt?
- Miksi ja kenen aloitteesta tukiperhesuhde aloitettiin?

2 Tukiperhesuhteen alkaminen

- Millaisia ennakko-odotuksia teillä ja lapsillanne oli tukiperhetoiminnasta?
- Minkälaista tietoa saitte tukiperhetoiminnasta tukisuhteen alussa? Saitteko tietoa tarpeeksi?
- Miltä tuntui kohdata tukiperhe ensimmäistä kertaa ja miten tutustuminen tukiperheeseen onnistui?

3 Tukiperhesuhteessa oleminen

- Miltä teistä ja lapsestanne tuntui, kun tukiperhesuhde alkoi?
- Miten yhteistyö tukiperheen kanssa lähti sujumaan?
- Millä tavoin tukiperhetoiminta vaikutti lapseen? Entä vanhempiin ja koko perheeseen?
- Millä tavoin yhteistyö sosiaalityöntekijöiden kanssa sujui ja olitteko tietoisia keneen ottaa yhteyttä esimerkiksi pulmatilanteissa?

4 Tukiperhesuhteen tämänhetkinen tilanne

- Millaisia tavoitteita teillä on ollut koskien tukiperhesuhteesta saatavaa hyötyä?
- Miten tukiperhetoiminta on vastannut perheenne tarpeisiin?
- Miten tukiperhetoiminta on näkynyt perheenne arjessa?
- Onko tukiperhetoiminta ollut oikea tukimuoto teidän perheellenne? Miksi?

5 Palautteet / toiveet

- Millaisia myönteisiä ja kielteisiä tuntemuksia teillä on tukiperhetoiminnasta?

- Millä tavoin tukiperhetoimintaa tulisi teidän mielestänne kehittää?
- Minkälaisia toiveita teillä olisi koskien tukiperhetoimintaa?